

Provinciale Staten

Clustercode P&P
Ons kenmerk DOC-00596974
Bijlage(n) 2

Uw kenmerk -
Maastricht 19 december 2023
Verzonden 20 december 2023

Onderwerp

Sonderende notitie 'Concept-beleidskader Samen Leven en Bestaanszekerheid'

Geachte Staten,

Hierbij bieden wij u aan het sonderende notitie 'Concept-beleidskader Samen Leven en Bestaanszekerheid' ter bespreking in uw Statencommissie Economie en Samenleving op 19 januari 2024.

Deze sonderende notitie betreft een van de acht provinciale concept-beleidskaders die wij u als college aanbieden ter uitwerking van het coalitieakkoord *Elke Limburger telt!* Zoals besproken in uw Agendacommissie zullen de acht nieuwe beleidskaders eerst via een sonderende bespreking in de beide Statencommissies besproken worden (19 en 29 januari 2024). Vervolgens zal het college op basis van deze bespreking acht definitieve Statenvoorstellen aanbieden die in een oordeelsvormende bespreking in de beide Statencommissies op 8 en 15 maart 2024 en – indien uw Staten de voorstellen besluitrijp achten – besluitvormend in de Provinciale Statenvergaderingen van april 2024 voorgelegd worden.

In deze aanbiedingsbrief – die voor alle 8 de beleidskaders gelijk van opzet is – brengen wij graag nog een aantal zaken naar voren.

Totstandkoming van de acht beleidskaders

In de aanloop naar deze provinciale beleidskaders heeft u voor diverse deelonderwerpen uit deze kaders reeds werkbezoeken afgelegd o.a. via PS-on-tour, zijn er technische briefing of infosessies georganiseerd of zijn er gesprekken met woordvoerders van uw fracties gevoerd. Vanuit de aanbevelingen van de eerdere werkgroep Verbetering Positie Provinciale Staten (VPPS) – inmiddels Commissie VPPS – is zo invulling gegeven aan het actief betrekken van de Staten in een vroegtijdig stadium bij onderdelen van de 8 beleidskaders.

Tegelijkertijd hebben wij ook geleerd van de vorige periode in de wijze waarop de provinciale beleidskaders toen zijn vastgesteld. We zetten daarbij de volgende stappen in deze periode:

- Van 39 kaders en uitvoeringsprogramma's (2019-2023) naar 8 beleidskaders (2023-2027);
- Van vrije structuur en verschillende abstractieniveaus naar uniforme structuur en uitvoeringsgericht;
- Van kaders zonder KPI's of met 22 KPI's naar uniforme beschrijving van impact-outcome-output aan de hand 8 'doelenbomen' vanuit een meer kennis- en databedreven werkwijze;
- Van financieel 'planningsoptimisme' en voor 4 jaar 'afscheuren' naar werken met programmareserves en jaarlijkse realistische planning;
- Van kaders die niet te relateren zijn aan de begroting naar een 1 op 1 aansluiting kaders en P&C-cyclus;
- Van kader-afhankelijke invulling lobby en fundraising naar een structurele inbedding in elk beleidskader;
- Van enkel oordeelsvormende betrokkenheid PS naar een brede vroege betrokkenheid van Provinciale Staten (VPPS);
- Van ad hoc planning PS-stukken naar een Strategische Voorraadagenda 2024 (jaarplanning) voor Statencommissies en PS.

Voor de kaders zijn er ook werksessies en diverse gesprekken met partners uit de Limburgse samenleving gevoerd ter voorbereiding. Daarnaast zijn er ook op 10 november 2023 tijdens de behandeling van de Begroting 2024 en Najaarsnota 2023 een aantal moties ingediend die daar waar mogelijk reeds een plek hebben gekregen in de voorliggende beleidskaders.

In de provinciale beleidskaders zijn daarnaast ook de inhoudelijke dwarsverbanden *tussen* de beleidskaders benoemd. Daarnaast is er een aantal generieke thema's die als rode draden door alle kaders heen spelen: het verminderen van regeldruk in provinciaal beleid, het vanuit verschillende invalshoeken werken aan de leefbaarheid, het belang van onderwijs en arbeidsmarkt, arbeidsmigratie en het werken met kennis en data.

Tenslotte wordt er in 2024 gewerkt aan visievorming rondom de thema's economie, mobiliteit, energie en wonen. Het inspelen op de lange termijn ontwikkelingen richting 2050 heeft immers nu reeds betekenis in de stappen die wij zetten. Deze integrale visieontwikkeling zullen wij vertalen in de actualisatie van onze provinciale Omgevingsvisie in 2025.

Werken aan maatschappelijke impact (doelenboom)

Gedurende deze collegeperiode is het onze inzet om als provincie concrete toegevoegde waarde te bieden en (meetbare) maatschappelijke impact te realiseren. We hebben gekozen om de gestelde maatschappelijke opgave, doelen, resultaten en activiteiten langs vier niveaus in kaart te brengen via een uniforme opzet in alle beleidskaders (de "doelenboom"). Door in de doelenboom de gewenste 'maatschappelijke impact' als vertrekpunt te nemen, is hij richtinggevend voor onze provinciale bijdrage. Tevens is de doelenboom een instrument om de voortgang en bereikte resultaten van het beleidskader te volgen. Hierbij zijn we ons ervan bewust dat niet alles binnen de directe of indirecte provinciale invloedssfeer ligt en we vaak samen met andere partners een bijdrage kunnen leveren aan het hoogst gestelde doel.

Resultaten volgen wordt pas mogelijk wanneer er zowel kwantitatief als ook kwalitatief gemonitord wordt op het behalen van de in de doelenboom opgenomen output, outcome en impact. We zullen dan ook indicatoren formuleren en deze met zorgvuldigheid verwerken in de P&C-cyclus. Hiermee is meteen de basis gelegd voor monitoring van de voortgang van de acht beleidskaders. Hiertoe komen we in de Voorjaarsnota 2024 met een concreet voorstel. Hiernaast zal er voor een aantal beleidskaders gedurende de komende collegeperiode gewerkt worden aan het ontwikkelen van nieuwe indicatoren, omdat de huidige beschikbare indicatoren ontoereikend zijn. We onderscheiden vier niveaus:

- **Impact:** De maatschappelijke impact. Een trendmatige lange-termijn ontwikkeling die niet direct beïnvloedbaar is door provinciaal beleid.
- **Outcome:** De doelstellingen waar we ons de komende periode op richten. Dit zijn doelen waar meerdere partners aan bijdragen.
- **Output:** Resultaten die de Provincie (zelf of samen met anderen) de komende periode oplevert.
- **Activiteiten:** Provinciale acties en interventies die verricht zijn om bij te dragen aan de gestelde resultaten.

Voor de eerste drie niveaus zijn er zowel doelen als indicatoren te formuleren. Wat betreft de 'doelen' staan deze reeds in de doelenbomen. Wat betreft de bijbehorende indicatoren, deze zullen de komende tijd nader geconcretiseerd worden. Gestreefd wordt om in de Voorjaarsnota hierover met een voorstel te komen zodat deze ook verwerkt kunnen worden in de P&C-cyclus. Daarmee is er een gedegen basis gelegd voor monitoring en voortgang van de 8 beleidskaders. Voor een aantal kaders zal er echter ook gewerkt worden aan het ontwikkelen van nieuwe indicatoren omdat de huidige beschikbare indicatoren ontoereikend zijn.

Organisatie van de uitvoering (slagkracht)

Elk kader heeft ook een hoofdstuk 'Organisatie van de uitvoering'. Het betreft hier ook deels een generieke passage, en deels een specifiek-inhoudelijke inkleuring per kader. De kracht van een kader is zo sterk of zo zwak als haar uitvoering. Vanuit die wetenschap zijn wij als Provincie altijd onderdeel van een groter geheel van maatschappelijke partners en collega-overheden. De slagkracht staat de komende jaren onder druk vanwege een grote arbeidsmarktkrapte die naar verwachting alleen maar zal toenemen. Of het nou gaat om de vakmensen in de energietransitie en maakindustrie, de ecologen of planologen in het ruimtelijk en landelijk domein, of de handen aan het bed, de vrijwilligers bij de voetbalclub of muziekvereniging – ambities realiseer je met de slagkracht van mensen.

Naast de arbeidsmarktkrapte is de rijksoverheid een belangrijke speler in het realiseren van de gestelde ambities in de kaders. Enerzijds vanuit wet- en regelgeving, anderzijds vanuit de financiële randvoorwaarden voor de grote opgaven van Nederland. En misschien nog wel belangrijker: de nieuwe politiek-bestuurlijke koers die uit de kabinetsformatie volgt. Alhoewel een aantal zaken weliswaar niet controversieel zijn verklaard, zullen hier nog Kamermeerderheden voor gevonden moeten worden. En voor een aantal grote controversiële onderwerpen (klimaat, migratie, landelijk gebied, Groeifonds) is er snel duidelijkheid gewenst over de koers.

Maar ook onze eigen provinciale rolopvatting is daarbij van belang. Het maakt nogal wat uit als je als provincie de regie naar je toetrekt, of juist de ruimte geeft aan de regio of partners. Een steuntje in de rug, of zelf voorop de bok. Beiden kan, maar wel weloverwogen en vervolgens ook met voldoende menskracht en de juiste rolopvatting deze keuzes implementeren. Regels kunnen knellend werken en

staan maatschappelijk initiatief soms in de weg, maar regels kunnen ook duidelijkheid en rechtszekerheid bieden voor burgers als het gaat om gelijk speelveld of handhaving. Er is in de voorliggende kaders uitgebreid ingegaan op de inhoudelijke rollen, taken en bevoegdheden die de provincie ook zelf heeft c.q. ambieert.

Financiën en proces van taakstelling

In tegenstelling tot de voorgaande periode is bewust ervoor gekozen om ook de bestaande middelen mee te nemen in het beleidskader. Er zit de komende 4 jaar immers nog bijna € 1 mld. aan structurele middelen in de begroting en er loopt voor € 200 mln. aan beleid uit de vorige coalitieperiode door in deze coalitie. Daarmee zijn de totaal € 207 mln. intensiveringen slechts een klein deel van hoe wij de komende periode uitvoering geven aan de ambities van dit college. Daarom is het zeer wezenlijk om ook deze structurele en doorlopende middelen mee te nemen en te beschrijven in de voorliggende kaders. Zo houdt u aansluiting met de begroting en de daaropvolgende verantwoording in de voorjaarsnota, najaarsnota en jaarstukken.

De intensiveringsmiddelen zijn in de begroting omgezet naar programma reserves. In onderstaand overzicht ziet u welke middelen aan de hand van deze beleidskaders worden ingezet.

€ '000	Ingezet programma reserve	Restant programma reserves	Totaal
Provincie midden in de samenleving	€ 900	€ 16.000	€ 16.900
Perspectief voor het landelijk gebied	€ -	€ 14.000	€ 14.000
Samen leven en bestaanszekerheid	€ 350	€ 26.650	€ 27.000
Werken aan een toekomstbestendige economie	€ -	€ 45.000	€ 45.000
Nieuwe energie en een schoon leefmilieu	€ -	€ 10.000	€ 10.000
Leefbare steden en dorpen	€ -	€ 35.000	€ 35.000
Cultuur en erfgoed voor iedereen	€ 5.010	€ 24.990	€ 30.000
Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	€ -	€ 10.000	€ 10.000
Onvoorzien		€ 19.000	€ 19.000
Totaal	€ 6.260	€ 200.640	€ 206.900

Daar waar reeds de programmareserve wordt ingezet, zal bij de besluitvormende behandeling tevens de bijbehorende begrotingswijziging voorgelegd worden. U zult ook zien dat een deel van het beleid nog in ontwikkeling is en dat in veel gevallen de programma reserves nog niet (geheel) worden aangesproken. Dat is een positieve ontwikkeling voor het budgetrecht van PS en de beoogde transparantie. Inzet van middelen wordt pas voorgelegd op het moment dat het college én PS kunnen doorgronden waar ze “ja” tegen zeggen.

Het eerstvolgende moment om middelen uit de programma reserve volgt snel, namelijk op 28 juni bij vaststelling van de voorjaarsnota. Ondertussen gaat uitvoering gewoon volledig door uit de bestaande middelen, inclusief van overgeboekte middelen uit voorgaande jaar. Zo is de doorontwikkeling gemaakt naar:

1. Minder kaders en meer integraliteit
2. Kaders die gaan over alle middelen
3. Zorgvuldige omgang met het budgetrecht waar beleidsvorming en vrijgeven van middelen hand in hand gaan.

Wij zien dat de uitvoeringskracht onder druk staat. Dat maakt het noodzakelijk om parallel aan het formuleren van nieuw beleid ook keuzes te maken in het staande beleid. Want alleen met focus kunnen de ambities gerealiseerd worden. Het proces rondom de taakstelling van € 50 mln. vormt hier een goed instrument voor. De uitkomsten hiervan leggen wij voor bij de Voorjaarsnota 2024.

Conditioneel voor geslaagde uitvoering is:

1. Dat het rijk en andere partners hun rol pakken (in financiële, wettelijk of uitvoerende zin).
2. Dat GS en PS heldere prioriteiten stellen, en daarmee samenhangend ook besluit wat wij niet, minder of anders gaan doen.
3. Dat rijksmiddelen (en eigen middelen) ook voor uitvoeringskosten aangewend gaan worden.

Sonderende vragen

Het college heeft ervoor gekozen om voor de acht beleidskaders steeds drie sonderende vragen centraal te stellen:

1. *Voor alle provinciale concept-beleidskaders is er een zogeheten 'doelenboom' opgesteld waarin de provinciale bijdrage aan de gewenste maatschappelijke impact is beschreven. In de doelenboom van het concept-beleidskader Samen Leven en Bestaanszekerheid geven we een overzicht van de impact, outcome, output en activiteiten die we met dit beleidskader beogen. Hoe reflecteert u hierover?*
2. *Alle provinciale concept-beleidskaders hebben een paragraaf opgenomen over de 'organisatie van de uitvoering'. Daarin zijn de provinciale rol en de afhankelijkheden beschreven die in de uitvoering aan de orde zijn. Hoe reflecteert u hierover?*
3. *In de voorbereiding van het beleidskader bent u via PS on tour en werkbezoeken geïnformeerd over een aantal thema's uit het kader. Over welke thema's zou u in 2024 verder nog nader geïnformeerd willen worden, hetzij via een infosessie, hetzij via een werkbezoek?*

Wij kijken uit naar de eerste (sonderende) bespreking met uw Staten in de Statencommissie Economie en Samenleving op 19 januari 2024.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Sonderend stuk – 1 minuut versie

1. Onderwerp

Sonderend stuk Beleidskader Samen Leven en Bestaanszekerheid

2. Inleiding/aanleiding incl. beoogd resultaat

De bestaanszekerheid van veel mensen in Nederland staat onder druk. De brede welvaart in ons land is ongelijk verdeeld. Ook in Limburg maakt het nog steeds uit waar je geboren bent. Het maakt nog steeds uit wat het inkomen van je ouders is. Of het nou gaat om Limburgse sociaaleconomische achterstanden, de relatief slechte gezondheid, lage arbeidsparticipatie of het perspectief op goed onderwijs en een baan. Iedere Limburger verdient een zeker bestaan. De hardnekkige 'Limburg factor' waarmee kwetsbare gezinnen, jongeren en ouderen geconfronteerd worden was, is en blijft de grote opgave voor de komende jaren.

Als Provincie werken wij reeds jaren aan een Sociale Agenda om deze achterstanden weg te werken en sociale ongelijkheid aan te pakken. En met resultaat. Andere provincies en gemeenten volgen inmiddels ons voorbeeld en komen ook met Sociale Agenda's. Zij zien samen met steden, zorginstellingen en zorgverzekeraars de Limburgse aanpak als voorbeeld en kiezen voor gezondheidsinterventies zoals de Gezonde Basisschool van de Toekomst en programma's als Trendbreuk Zuid-Limburg en Keigezond Limburg. Daar mogen we trots op zijn en dit verhaal mag nog actiever uitgedragen worden. Hier wordt gepioneerd voor de opgaven en problemen waar grote delen van Nederland pas veel later mee te maken krijgen. Denk alleen al aan de demografische ontwikkelingen en dubbele vergrijzing die voor Nederland de komende jaren een steeds grotere druk gaat leggen op onze collectieve voorzieningen. In Limburg werken wij daar al de afgelopen twee decennia aan. Dat is veel meer een marathon waar alle partijen in het Limburgse een steentje aan bijdragen, dan een korte termijn sprint.

In het voorliggende concept-kader Samen leven & bestaanszekerheid (zie bijlage) worden de hoofdlijnen van het provinciale beleid voor de periode 2024-2027 nader geduid.

3. Bevoegdheid

Het vaststellen van de kaders voor het provinciale beleid is een bevoegdheid van Provinciale Staten.

4. Verzoek aan de Statencommissie de navolgende vragen te beantwoorden

Aan de Statencommissie Economie en Samenleving worden de volgende sonderende vragen gesteld:

1. *Voor alle provinciale concept-beleidskaders is er een zogeheten 'doelenboom' opgesteld waarin de provinciale bijdrage aan de gewenste maatschappelijke impact is beschreven. In de doelenboom van het concept-beleidskader Samen Leven en Bestaanszekerheid geven we een overzicht van de impact, outcome, output en activiteiten die we met dit beleidskader beogen. Hoe reflecteert u hierover?*

2. *Alle provinciale concept-beleidskaders hebben een paragraaf opgenomen over de 'organisatie van de uitvoering'. Daarin zijn de provinciale rol en de afhankelijkheden beschreven die in de uitvoering aan de orde zijn. Hoe reflecteert u hierover?*
3. *In de voorbereiding van het beleidskader bent u via PS on tour en werkbezoeken geïnformeerd over een aantal thema's uit het kader. Over welke thema's zou u in 2024 verder nog nader geïnformeerd willen worden, hetzij via een infosessie, hetzij via een werkbezoek?*

5. Risico's / toets duurzaamheidparagraaf

In het kader is onder in paragraaf 8 "Organisatie van de uitvoering" beschreven welke afhankelijkheden en risico's er zijn. Steeds meer zijn wij afhankelijk van samenwerkingspartners, omgevingsfactoren en het Rijk. Nagenoeg iedere opgave wordt gekenmerkt door een ingewikkeld samenspel tussen onze ruimtelijk, economische en sociale opgave. Daarnaast zien wij dat het takenpakket van de Provincie groeit. Bovenop de bestaande wettelijke taken en het doorlopend beleid, komen deze nieuwe eigen ambities én het vanuit Rijk aanvullende taken of verzwaringen van de wettelijke taak. Bovendien is de aard van de opgaven - onderdeel van de grote transities – aan het veranderen: het vraagt steeds meer een slagvaardige impactgerichte organisatie. Dit vraagt meer dan voorheen een realistische blik op de uitvoerbaarheid van plannen.

Sonderend stuk

1. Onderwerp

Sonderend stuk Beleidskader Samen leven en bestaanszekerheid

2. Inleiding/aanleiding incl. beoogd resultaat

De bestaanszekerheid van veel mensen in Nederland staat onder druk. De brede welvaart in ons land is ongelijk verdeeld. Ook in Limburg maakt het nog steeds uit waar je geboren bent. Het maakt nog steeds uit wat het inkomen van je ouders is. Of het nou gaat om Limburgse sociaaleconomische achterstanden, de relatief slechte gezondheid, lage arbeidsparticipatie of het perspectief op goed onderwijs en een baan. Iedere Limburger verdient een zeker bestaan. De hardnekkige 'Limburg factor' waarmee kwetsbare gezinnen, jongeren en ouderen geconfronteerd worden was, is en blijft de grote opgave voor de komende jaren.

Als Provincie werken wij reeds jaren aan een Sociale Agenda om deze achterstanden weg te werken en sociale ongelijkheid aan te pakken. En met resultaat. Andere provincies en gemeenten volgen inmiddels ons voorbeeld en komen ook met Sociale Agenda's. Zij zien samen met steden, zorginstellingen en zorgverzekeraars de Limburgse aanpak als voorbeeld en kiezen voor gezondheidsinterventies zoals de Gezonde Basisschool van de Toekomst en programma's als Trendbreuk Zuid-Limburg en Keigezond Limburg. Daar mogen we trots op zijn en dit verhaal mag nog actiever uitgedragen worden. Hier wordt gepioneerd voor de opgaven en problemen waar grote delen van Nederland pas veel later mee te maken krijgen. Denk alleen al aan de demografische ontwikkelingen en dubbele vergrijzing die voor Nederland de komende jaren een steeds grotere druk gaat leggen op onze collectieve voorzieningen. In Limburg werken wij daar al de afgelopen twee decennia aan. Dat is veel meer een marathon waar alle partijen in het Limburgse een steentje aan bijdragen, dan een korte termijn sprint.

De komende periode zetten wij deze ondersteuning met onze Sociale Agenda aanpak voort. Het nadrukkelijke accent dat wij de komende jaren zetten is dat we ook samen met gemeenten werk maken van gerichte interventies in wijken en dorpen waar de nood het hoogste is of een steuntje in de rug welkom is. Vanuit een brede benadering van de leefbaarheidsopgave, zowel sociaal-maatschappelijke interventies, alsook vanuit de benodigde fysiek-ruimtelijke investeringen (zie ook Kader Leefbare Steden en Dorpen) slaan wij hier de brug tussen gemeenschappen, overheidsinterventies en de behoeften van inwoners. Leefbaarheid gaat over de relatie tussen de inwoner en de eigen leefomgeving met haar sociale en fysieke kenmerken. Vanuit het voorliggende Kader Samen leven & bestaanszekerheid wordt de aanpak van wijken en dorpen integraal gezien, met een accent op de sociale interventies. Kortom: samen leven en bestaanszekerheid gaat over ons, het mens-zijn. Niet als individu, maar als een sociaal wezen dat anderen nodig heeft om te leven. Of het de stem in de wijk is, de blijde gezichten bij een activiteit van de Zonnebloem of het perspectief dat kinderen geboden wordt tijdens hun opvoeding of scholing met een steun in de rug van de onderwijzer, de gezinscoach of de responsieve overheid die meedenkt.

Dit beleidskader vervangt het uitvoeringskader Sociale Agenda (februari 2020) en het beleidskader Sport 2020-2023 'Limburg, Sport!' (december 2019). Ook vervangt dit beleidskader vanaf 2025 het kader Burgerkracht Limburg 2021-2024 en het kader maatschappelijke organisaties 2021-2024:

'Sociale bindingskracht in Limburg'. In 2024 voeren we een herijking uit, waarbij we de projecten en samenwerking in de afgelopen jaren samen met de maatschappelijke organisaties evalueren.

3. Bevoegdheid

Het vaststellen van de kaders voor het provinciale beleid is een bevoegdheid van Provinciale Staten.

4. Verzoek aan de Statencommissie de navolgende vragen te beantwoorden

De Statencommissie Economie en Samenleving wordt de volgende sonderende vragen gesteld:

1. *Voor alle provinciale concept-beleidskaders is er een zogeheten 'doelenboom' opgesteld waarin de provinciale bijdrage aan de gewenste maatschappelijke impact is beschreven. In de doelenboom van het concept-beleidskader Samen Leven en Bestaanszekerheid geven we een overzicht van de impact, outcome, output en activiteiten die we met dit beleidskader beogen. Hoe reflecteert u hierover?*
2. *Alle provinciale concept-beleidskaders hebben een paragraaf opgenomen over de 'organisatie van de uitvoering'. Daarin zijn de provinciale rol en de afhankelijkheden beschreven die in de uitvoering aan de orde zijn. Hoe reflecteert u hierover?*
3. *In de voorbereiding van het beleidskader bent u via PS on tour en werkbezoeken geïnformeerd over een aantal thema's uit het kader. Over welke thema's zou u in 2024 verder nog nader geïnformeerd willen worden, hetzij via een infosessie, hetzij via een werkbezoek?*

5. Risico's

In het kader is onder in paragraaf 8 "Organisatie van de uitvoering" beschreven welke afhankelijkheden en risico's er zijn. Steeds meer zijn wij afhankelijk van samenwerkingspartners, omgevingsfactoren en het Rijk. Nagenoeg iedere opgave wordt gekenmerkt door een ingewikkeld samenspel tussen onze ruimtelijk, economische en sociale opgave. Daarnaast zien wij dat het takenpakket van de Provincie groeit. Bovenop de bestaande wettelijke taken en het doorlopend beleid, komen deze nieuwe eigen ambities én het vanuit Rijk aanvullende taken of verzwarende van de wettelijke taak. Bovendien is de aard van de opgaven - onderdeel van de grote transities – aan het veranderen: het vraagt steeds meer een slagvaardige impactgerichte organisatie. Dit vraagt meer dan voorheen een realistische blik op de uitvoerbaarheid van plannen.

6. Toelichting / kernargumenten/ onderbouwing

De centrale opgave van dit beleidskader is het versterken van het sociale weefsel in de Limburgse samenleving, door te werken aan krachtige gemeenschappen, het (preventief) verbeteren van de gezondheid en het bevorderen van sport en bewegen. We zien dat sociale verbinding, noaberschap en gemeenschapszin onder druk staan, waardoor de leefbaarheid in Limburgse steden en dorpen vermindert. In Limburg is de problematiek bovengemiddeld urgent.

Daarbij is de zogeheten 'Limburg factor' – diverse sociaaleconomische en gezondheidsindicatoren waarop Limburg slecht scoort – vooral een Zuid-Limburgse factoren daarbinnen de verstedelijkte gebieden van Parkstad, Sittard-Geleen en Maastricht. Daarnaast zijn in Noord- en Midden-Limburg de steden Venlo en Roermond 'kwetsbare gebieden'. Deels worden deze hardnekkige, meerjarige patronen verklaard door de relatief oudere en lager opgeleide bevolking in Zuid-Limburg. Bovendien

is de sociale opgave in de stedelijke omgeving anders dan die in een landelijke omgeving. Zo ontbreekt in de kwetsbare wijken veelal een goed functionerend sociaal weefsel terwijl in de dorpen en kernen vaker het voorzieningenniveau onder druk staat.

Voor het kader Samen leven & bestaanszekerheid is deze richting verwoord in een vijftal inhoudelijke ambities:

- Het terugdringen van de armoede en laaggeletterdheid;
- Leefbare en veilige wijken en dorpen;
- Een jeugd die veilig, kansrijk en gezond opgroeit;
- Het vergroten van de sociale cohesie en gemeenschapszin;
- Een gezonde Limburger die meer sport en beweegt.

In het kader werken wij deze ambities nader uit. Korthedshalve verwijzen wij hier naar het bijgevoegde beleidskader.

7. Afweging van alternatieven en motivering gemaakte keuze / toets duurzaamheidparagraaf

We kiezen voor een aanpak vanuit twee, samenhangende, sporen:

A. Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen: gebiedsgerichte aanpak

Naast het generieke spoor volgen wij een gebiedsgericht spoor, waar we als Provincie onze bijdrage leveren in het oplossen van lokale, gebiedsspecifieke uitdagingen of vraagstukken. Dit gebiedsgerichte spoor starten we door uitvoering van een analyse en duiding van die wijken en dorpen waar:

- de nood het hoogste is als het gaat om de meervoudige opgave. Dit zullen veelal de wijken in verstedelijkt Limburg zijn waar de lage sociaaleconomische status geconcentreerd is en er een meervoudige opgave is (o.a. nationale Leefbarometer 3.0);
- we de sociale cohesie en gemeenschapszin kunnen ondersteunen, kijkende vanuit de vier thema's. Daarvoor kijken we ook nadrukkelijk naar de kleinere kernen en dorpen in Limburg die specifieke leefbaarheidsopgaven hebben;

Vanuit deze analyse gaan wij het gesprek aan met gemeenten en relevante (maatschappelijke) partnerorganisaties die het verschil kunnen maken. Daarbij zoeken we sterke verbinding met de programma's, projecten en initiatieven die we vanuit het generieke thematische spoor ondersteunen, sluiten we soms aan bij bestaande en lopende initiatieven en aanpakken (bijv. Donderberg, Vastenavondkamp maar ook Spil in de wijk initiatieven) en waar nodig agenderen en initiëren wij samen met de gemeente nieuwe aanpakken.

In de uitwerking van deze gebiedsgerichte aanpak zal er nauwe samenwerking zijn met de benodigde fysieke investeringen die vanuit het Kader Leefbare Steden en Dorpen in wijken en dorpen zullen plaatsvinden. Daarover maken we gezamenlijk afspraken met gemeenten die initiatief tonen en waar wij als Provincie – vanuit de gestelde doelen – een bijdrage kunnen leveren.

B. Sociale Agenda: generieke thematische aanpak voor Limburg

Dit generieke thematisch spoor omvat in feite datgene waar we met de Sociale Agenda de afgelopen jaren op hebben ingezet, met de vijf doelen als uitgangspunt. We blijven inzetten

op bewezen aanpakken die voor heel Limburg relevant zijn, zoals Kansrijke Start, de Gezonde Basisschool van de Toekomst en Keigezond Limburg. Deze zetten wij versterkt voort met focus op verduurzaming en borging.

Naast deze twee strategische sporen, blijven we als Provincie ook direct een brede sociale basisinfrastructuur ondersteunen

8. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten

Het kader valt onder het begrotingsprogramma 2 “Samen leven en bestaanszekerheid”. In het kader is naast de reguliere begrotingsposten in de lopende begroting, een eerste indicatieve verdeling van de intensiveringsmiddelen opgenomen voor de periode 2024 t/m 2027. Het betreft hier een indicatieve verdeling. In het definitieve statenvoorstel zullen wij aangeven welke deel van deze intensiveringsmiddelen wij voor 2024 reeds willen inzetten en ook ter goedkeuring vragen aan uw Staten.

9. Juridische aspecten – deregulering

N.v.t.

10. Verbindingslijnen en andere visies

In paragraaf 7 van het kader zijn de inhoudelijk relevante dwarsverbanden genoemd met de andere beleidskaders die u gelijktijdig met dit beleidskader ontvangt.

11. Verdere planning, procedure en uitvoering

Na de sonderende bespreking in uw Statencommissie Economie en Samenleving van 19 januari 2024, zal op basis daarvan een statenvoorstel opgesteld worden ter bespreking opnieuw in uw Statencommissie van 8 maart 2024. Indien uw Staten het besluitrijp achten kan hierover besloten worden in de Provinciale Statenvergaderingen van 5 of 12 april 2024.

12. Periodieke informatie/sturingsinformatie

- Via Jaarstukken en Begroting**
 - Paragraaf Projecten
 - Paragraaf Financieringen
 - Paragraaf Verbonden Partijen
 - Paragraaf Bedrijfsvoering
 - Programmaverantwoording
- Voortgangsrapportages Regeling grote Projecten**

13. Evaluatie

In het coalitieakkoord *Elke Limburg telt!* is afgesproken dat bezien wordt of het college met de gekozen richting en tussentijdse resultaten van het coalitieakkoord in het voorjaar van 2025 op koers ligt.

14. Communicatie

N.v.t.

15. Meegezonden bijlagen

Beleidskader Samen leven en bestaanszekerheid.

CONCEPT - Beleidskader

Samen leven en bestaans- zekerheid

2024-2027

provincie limburg

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1 Welke ontwikkelingen spelen er?	5
2 Wat is de maatschappelijke opgave voor Limburg?	7
3 Waarom en op welke wijze kan de Provincie daar een bijdrage aan leveren?	10
4 Wat willen we bereiken (doelen) en hoe meten we onze impact?	11
4.1 Doelenboom voor Samen Leven en Bestaanszekerheid	11
4.2 Verantwoord werken met data en kennis	11
5 Wat is de inhoudelijke scope voor de periode 2024-2027?	13
6 Welke actielijnen onderscheiden we en wat is onze rol daarin?	15
6.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	15
6.1.1 <i>Integrale aanpakken in Limburgse aandachtswijken</i>	16
6.1.2 <i>Dorp- en buurtgerichte aanpakken</i>	17
6.2 Sociale Agenda: thematische aanpak voor Limburg	19
6.2.1 <i>Het terugdringen van armoede en laaggeletterdheid</i>	19
6.2.2 <i>Een jeugd die veilig, kansrijk en gezond opgroeit</i>	20
6.2.3 <i>Het vergroten van de sociale cohesie en gemeenschapszin</i>	21
6.2.4 <i>Een gezonde Limburger die meer sport en beweegt</i>	23
6.2.5 <i>Experimenten en kansrijke vernieuwingen</i>	24
7 Welke dwarsverbanden liggen er met andere kaders?	25
8 Organisatie van de uitvoering: slagkracht realiseren en impact maken	26
8.1 Moet 't? Prioriteitstelling, rol en uitvoeringsniveau	26
8.2 Kan 't? Middelen, externe afhankelijkheden en samenwerking	26
8.3 Werkt 't?	27
9 Financiën	28
9.1 Bestaande middelen	29
9.2 Eerste indicatieve verdeling van de programmareserve	29
9.3 Cofinanciering, funding en bijdragen van partners	30
10 Voortgang, monitoring en besturing	31

Inleiding

De bestaanszekerheid van veel mensen in Nederland staat onder druk. De brede welvaart in ons land is ongelijk verdeeld. Ook in Limburg maakt het nog steeds uit waar je geboren bent. Het maakt nog steeds uit wat het inkomen van je ouders is. Of het nou gaat om Limburgse sociaaleconomische achterstanden, de relatief slechte gezondheid, lage arbeidsparticipatie of het perspectief op goed onderwijs en een baan. Iedere Limburger verdient een zeker bestaan. De hardnekkige 'Limburg factor' waarmee kwetsbare gezinnen, jongeren en ouderen worden geconfronteerd was, is en blijft de grote opgave voor de komende jaren.

Als Provincie werken wij reeds jaren aan een Sociale Agenda om deze achterstanden weg te werken en sociale ongelijkheid aan te pakken. Maar niet alleen achterstanden inhalen is van belang, het gaat om Limburg vooruit te helpen met alle kracht en kwaliteit die er in onze samenleving zit. Dat vergt voor de komende jaren scherpe keuzes. Keuzes om te investeren in de wijken en kernen waar de nood het hoogste is. Keuzes om het onderliggende armoedevraagstuk aan te pakken en de sociaaleconomische verschillen te verkleinen. En ja, dat vergt ook een Provincie die politiek-bestuurlijke continuïteit biedt en durft te investeren in het sociaal domein. Met het voorliggende kader gaan wij ruim 82 mln. euro voor de periode 2024-2027 investeren in de kracht en het sociale weefsel van Limburg. De structurele verankering van de sociale agenda uit de vorige periodes borgen wij daarmee. Dit doen wij vanuit een rolopvatting waarbij we dienstbaar zijn aan de noden in onze samenleving en kiezen ervoor om naast de mantelzorger, de wijkverpleger, de amateurcoach, de vrijwilliger en de betrokken wethouder en corporatiedirecteur te staan. Dienstbaar en met oog voor resultaat en de bijdrage voor de Limburger.

Dat resultaat tekent zich al af. Andere provincies en gemeenten volgen inmiddels ons voorbeeld en komen ook met Sociale Agenda's. Zij zien samen met steden, zorginstellingen en zorgverzekeraars de Limburgse aanpak als voorbeeld en kiezen voor gezondheidsinterventies zoals de Gezonde Basisschool van de Toekomst en programma's als Kansrijke Start en Keigezond Limburg. Daar mogen we trots op zijn en dit verhaal mag nog actiever uitgedragen worden. Hier wordt gepionierd voor de opgaven en problemen waar grote delen van Nederland pas veel later mee te maken krijgen. Denk alleen al aan de demografische ontwikkelingen en dubbele vergrijzing die voor Nederland de komende jaren een steeds grotere druk gaat leggen op onze collectieve voorzieningen. In Limburg werken wij daar al de afgelopen twee decennia aan. Dat is veel meer een marathon waar alle partijen in het Limburgse een steentje aan bijdragen, dan een korte termijn sprint.

Investeren in de leefbaarheid van wijken en dorpen

De komende periode zetten wij deze ondersteuning met onze Sociale Agenda vanuit een generieke aanpak voor heel Limburg voort. Het nadrukkelijke accent dat wij de komende jaren zetten is dat we ook samen met gemeenten werk maken van specifiek *gerichte interventies in wijken en dorpen* waar de nood het hoogste is. Vanuit een brede benadering van de leefbaarheidsopgave, zowel sociaal-maatschappelijke interventies, alsook vanuit de benodigde fysiek-ruimtelijke investeringen (zie ook kader Leefbare Steden en Dorpen) slaan wij hier de brug tussen gemeenschappen, overheidsinterventies en de behoeften van inwoners. Leefbaarheid gaat over de relatie tussen de inwoner en de eigen leefomgeving met haar sociale en fysieke kenmerken. Vanuit het voorliggende kader Samen leven & bestaanszekerheid wordt de aanpak van wijken en dorpen integraal gezien, met een accent op de sociale interventies. Kortom: samen leven en bestaanszekerheid gaat over ons, het mens-zijn. Niet als individu, maar als een sociaal wezen dat anderen nodig heeft om te leven. Of het de stem in de wijk is, de blijde gezichten bij een activiteit van de Zonnebloem

of het perspectief dat kinderen geboden wordt tijdens hun opvoeding of scholing met een steun in de rug van de onderwijzer, de gezinscoach of de responsieve overheid die meedenkt.

Investeren in de bestaanszekerheid en het samen leven van mensen

Een tweede belangrijk accent voor de komende periode leggen wij op de onderliggende problematiek van druk op de bestaanszekerheid van vele Limburgers. Dat vergt een generieke aanpak voor heel Limburg. Elke Limburger telt betekent ook dat wij als Provincie oog hebben voor de mensen die het moeilijk hebben, de eindjes aan elkaar moeten knopen en die niet per definitie een goede 'ingang' hebben tot de gemeenten, loketten of regelingen. Armoede is een belangrijke onderligger en verklaring waarom dat Limburg slecht scoort op verschillende andere indicatoren. Het thema bestaanszekerheid en het terugdringen van de armoede in Limburg is daarom een belangrijke aanvullende prioriteit voor de komende jaren.

Als Provincie willen we daar samen met alle betrokken organisaties, instellingen en gemeenten actief werk van maken. De sociaal-maatschappelijke infrastructuur in Limburg is rijk en divers. Dat is een kracht, maar het zou nog krachtiger zijn als we daar nog meer samen de schouders onder zetten. Dat begint met elkaar leren kennen, dat begint met het gesprek met mensen waarover het gaat en dat betekent ook samen keuzes durven te maken. Enerzijds op de plek en de wijk waar het hard nodig is, samen met gemeenten, de inwoners en betrokken organisaties. Anderzijds vanuit een Limburgse analyse van bewezen interventies. Aanpakken die werken, projecten die zich bewezen hebben en relatief eenvoudig toe te passen zijn in andere gemeenten of regio's in Limburg. Niet onderschat mag worden dat er veel lokale kracht en initiatief is. Daar sluiten wij graag bij aan en wij dagen onze partners ook uit om met concrete voorstellen te komen die het verdienen om navolging te krijgen in heel Limburg.

En vooral: een uitnodiging om samen de schouders eronder te zetten!

Dat is ook de kern van dit beleidskader: een uitnodiging aan de samenleving om mee te doen. Mee te doen met de stip op de horizon en de vijf doelen die we met elkaar willen realiseren:

- 1. Terugdringen van de armoede en laaggeletterdheid;*
- 2. Leefbare en veilige wijken en dorpen;*
- 3. Een jeugd die veilig, kansrijk en gezond opgroeit;*
- 4. Het vergroten van de sociale cohesie en gemeenschapszin;*
- 5. Een gezonde Limburger die meer sport en beweegt;*

Dit willen wij niet vanuit een 'top-down' benadering doen, maar in gesprek met iedereen die hieraan wil bijdragen. Meer dan ooit is er onderlinge verbinding nodig, meer dan ooit een overheid die er ook is voor de inwoners en meer dan ooit kunnen we dit niet vanuit onze eigen kokers en organisaties oplossen. In dit beleidskader is er daarom juist ook volop ruimte om te experimenteren, nieuwe initiatieven te ontplooiën en daar waar een duwtje of steun in de rug nodig is, deze ook te geven.

De status van dit beleidskader

In dit beleidskader werken wij deze vijf doelen nader uit. Dit beleidskader vervangt het uitvoeringskader Sociale Agenda (februari 2020) en het beleidskader Sport 2020-2023 'Limburg, Sport!' (december 2019). Ook vervangt dit beleidskader vanaf 2025 het kader Burgerkracht Limburg 2021 t/m 2024 en het kader maatschappelijke organisaties 2021 t/m 2024: 'Sociale bindingskracht in Limburg'. In 2024 herijken we de samenwerking met de organisaties in onze sociale basisinfrastructuur op basis van de criteria in de bijlage en de ambities van dit kader als uitgangspunt.

1 Welke ontwikkelingen spelen er?

De welvaart in Nederland is ongelijk verdeeld

De stelling dat de spreiding van de welvaart in Nederland ongelijk verdeeld is, is een conclusie van een drietal samenwerkende nationale planbureaus in hun recente studie *Elke regio telt!*.¹ Bestaanszekerheid heeft niet alleen te maken met je inkomen, maar ook met je toegang tot voorzieningen en het samen leven in een sociale kring. Dat constateert het Sociaal Cultureel Planbureau in eveneens recent verschenen *Eigentijdse ongelijkheid*.² Armoede en schulden zetten de bestaanszekerheid van veel mensen onder druk. De Raad voor Volksgezondheid & Samenleving stelt in hun rapport 'Van schuld naar schone lei' dat ongeveer een derde van de Nederlandse huishoudens structureel moeite heeft om de eindjes aan elkaar te knopen.³ Het Centraal Planbureau raamt voor 2024 in haar Centraal Economisch Plan 2023 dat – na wegvallen van de tijdelijke compenserende inkomensmaatregelen – er mogelijk 1 miljoen mensen onder de armoedegrens vallen.⁴ Hierdoor wordt de maatschappelijke participatie in de samenleving sterk beperkt.

Bestaanszekerheid staat voor veel mensen onder druk

Bestaanszekerheid is een breed begrip dat diverse aspecten in zich draagt. Het Nibud definieert het kernachtig als 'de zekerheid dat je over de middelen kunt beschikken om in je levensonderhoud te kunnen voorzien'⁵. Divosa voegt daar de aspecten van voorspelbaarheid en toegankelijkheid aan toe: 'Een bestaan met voldoende en voorspelbaar inkomen, een woning, toegang tot onderwijs en zorg en een buffer voor onverwachte uitgaven'.⁶ Kortom, bestaanszekerheid en het terugdringen van armoede zijn belangrijke randvoorwaarden die ervoor zorgen dat mensen kunnen meedoen in de Limburgse samenleving. Armoede is in veel opzichten een onderliggende oorzaak voor veel sociale problemen, van participatie tot (laag)geletterdheid, van een moeilijke start, veilig en gezond opgroeien tot de toegang tot onderwijs, verenigingen en uiteindelijk baankansen. Dat begint al vroeg. Bij onze jeugd en zelfs bij keuzes om wel of niet een gezin te stichten of wel of niet lid kunnen worden van een sportvereniging. Maar bestaanszekerheid is ook een belangrijk thema voor onze ouderen, het gevoel van sociale cohesie, oog voor elkaar en het tegengaan van groeiende eenzaamheid.

Sociaaleconomische verschillen hebben grote gevolgen

Daarnaast hebben sociaaleconomische achterstanden ook grote impact op de gezondheid van mensen en vice versa. Uit recente gegevens van CBS blijkt dat de meest welvarende mannen gemiddeld 25 jaar langer in goede gezondheid leven dan de minst welvarende mannen. Voor vrouwen is dit verschil 23 jaar.⁷ Tevens blijkt dat de levensverwachting 9 jaar hoger ligt voor de welvarendste mannen (bij vrouwen 8 jaar verschil).

¹ Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (Rli), Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) & Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (RVS). *Elke regio telt! Een nieuwe aanpak van verschillen tussen regio's*, maart 2023. Online beschikbaar: <https://www.rli.nl/publicaties/2023/advies/elke-regio-telt>

² Sociale & Cultureel Planbureau (2023). *Eigentijdse ongelijkheid. De postindustriële klassenstructuur op basis van vier typen kapitaal - Verskil in Nederland 2023*, maart 2023. Online beschikbaar: <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2023/03/07/eigentijdse-ongelijkheid>

³ Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (2022). *Van schuld naar schone lei*, april 2022. Online beschikbaar: <https://www.raadvv.nl/documenten/publicaties/2022/04/20/van-schuld-naar-schone-lei>

⁴ Centraal Planbureau (2023). *Centraal Economisch Plan 2023 (raming maart 2023)*, maart 2023. Online beschikbaar: <https://www.cpb.nl/centraal-economisch-plan-cep-2023>

⁵ <https://www.nibud.nl/kennis-in-de-praktijk/onderzoek-en-advies/bestaanszekerheid-en-minimabeleid/>

⁶ <https://www.divosa.nl/bestaanszekerheid>

⁷ CBS (2022). 'Bovenaan welvaartsladder bijna 25 jaar langer in goede gezondheid', 21 december 2022. Online beschikbaar: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/51/bovenaan-welvaartsladder-bijna-25-jaar-langer-in-goede-gezondheid>

Ook is er een grote groep mensen die laaggeletterd is. Afhankelijk van welke definitie je volgt betreft dat een groep van tussen de 1,3 miljoen en 2,5 miljoen mensen.⁸ Deze mensen hebben daardoor ook vaak moeite met digitale vaardigheden, vinden het invullen van formulieren van de overheid lastig en hebben moeite bij het solliciteren.

In een groot aantal wijken staat de leefbaarheid structureel onder druk

In de meest recente rapportage van de 'Leefbaarometer' is er in Nederland weliswaar sprake van een algemene gemiddelde verbetering van de leefbaarheid in wijken en dorpen, maar tegelijkertijd verschilt deze wel sterk per landsdeel en daarbinnen per gemeente. Met name in het landsdeel 'Zuid' (Brabant en Limburg) en daarbinnen met name in de stedelijk gebieden is de problematiek hardnekkig.⁹ In Nederland zijn er 193 wijken in 50 gemeenten waar de leefbaarheid structureel onder druk staat. Voor Limburg staan daar de Parkstad-gemeenten Heerlen, Kerkrade en Brunssum in, naast Maastricht, Sittard-Geleen en Venlo.

Meer dan de helft beweegt minder dan de bewegnorm

In 2022 voldeed 50% van de Nederlandse bevolking van 4 jaar en ouder aan matig of zwaar intensieve inspanning en 81% aan spier- en botversterkende activiteiten. Daarmee voldeed 44% van de Nederlanders van 4 jaar en ouder aan de beweegrichtlijnen. Dit is minder dan in de jaren 2017 t/m 2021 en vergelijkbaar met het niveau van 2016. Tussen 2001 en 2020 is er een licht stijgende trend te zien voor zowel het voldoen aan de matig tot zwaar intensieve activiteiten als spier- en botversterkende activiteiten. Vanaf 2021 is er een daling te zien. In de Sport Toekomstverkenning wordt geconcludeerd dat Nederlanders in de toekomst net zo actief zijn als nu en wellicht iets meer¹⁰. In 2022 heeft het RIVM in verband met de coronacrisis een buitenregulier onderzoek laten doen naar de sport- en beweegdeelname van Nederlanders. Volgens dit onderzoek voldeed in 2022 40,3% van alle volwassenen in Zuid-Limburg en 45,1% van alle volwassenen in Noord- en Midden-Limburg aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen.¹¹ Ten opzichte van 2020 betekent dit een daling van 4% voor Zuid-Limburg en maar liefst 7% voor Noord- en Midden-Limburg. Meer dan de helft van de volwassen Limburgers beweegt minder dan de norm.

⁸ PIAAC, Kernvaardigheden voor werk en leven, 2012. Online raadpleegbaar: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-255256.pdf>. Algemene Rekenkamer, Aanpak van laaggeletterdheid, april 2016. Online raadpleegbaar: https://www.rekenkamer.nl/binaries/rekenkamer/documenten/rapporten/2016/04/20/aanpak-van-laaggeletterdheid/Rapport_Aanpak_laaggeletterdheid.pdf

⁹ Atlas Research (2022). *Leefbaarheid in Nederland 2020. Een analyse op basis van de Leefbaarometer 3.0*, maart 2022. Online beschikbaar: <https://www.leefbaarometer.nl/resources/rapport-leefbaarheid-in-nederland-2020.pdf>

¹⁰ Zie <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/beweegrichtlijnen>

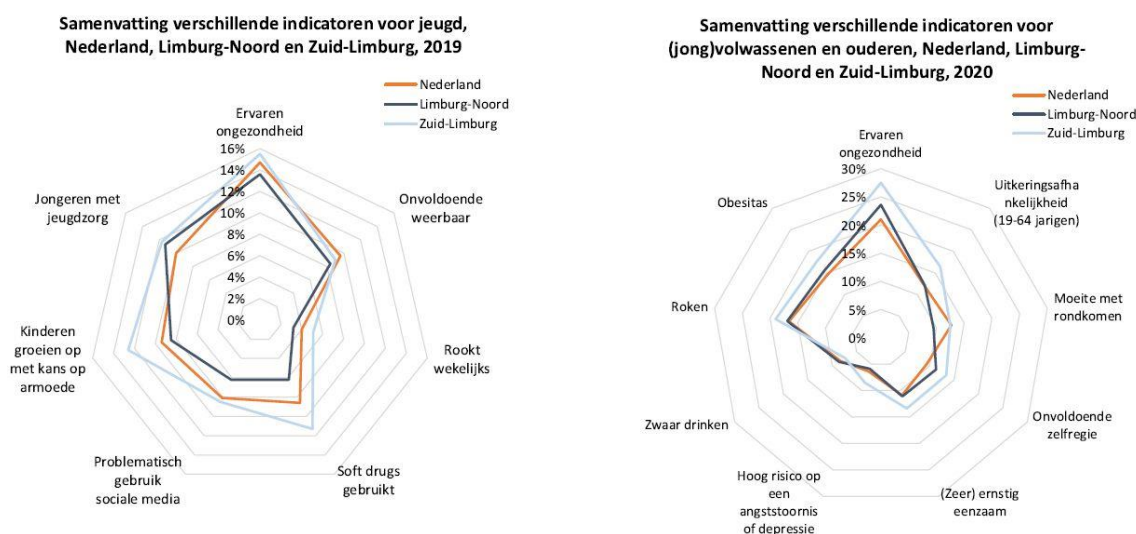
¹¹ Zie <https://www.vzinfor.nl/bewegen/regionaal/volwassenen>

2 Wat is de maatschappelijke opgave voor Limburg?

Bovenstaande nationale ontwikkelingen hebben een versterkte uitwerking op de situatie in Limburg. De sociaaleconomische situatie is (met een aantal andere provincies aan de randen van Nederland) slechter dan gemiddeld. Wij werken er niet alleen aan om deze achterstanden terug te dringen en de sociale ongelijkheid aan te pakken. Het gaat er voor Limburg vooral ook om stappen vooruit te zetten met alle kracht en kwaliteit die er in onze samenleving zit. Dat is de echte maatschappelijke opgave voor Limburg. Geen pilots of tijdelijke investeringen en doekjes voor het bloeden, maar een structurele aanpak van de kernproblemen. Dat vergt ook een sterker commitment en betrokkenheid van de Rijksoverheid dan voorheen. De investeringen die de komende jaren in Limburg plaatsvinden, zijn in dat opzicht ook echt investeringen voor Nederland en andere regio's die hier op een later moment tegenaan zullen lopen. Dat vergt zoals gezegd voor de komende jaren scherpe keuzes. Keuzes om te investeren in de wijken en kernen waar de nood het hoogste is. Keuzes om het onderliggende armoedevraagstuk aan te pakken en de sociaaleconomische verschillen te verkleinen.

Hardnekkige 'Limburg factor'

We zien dat sociale verbinding en gemeenschapszin onder druk staan, waardoor de leefbaarheid in Limburgse steden en dorpen vermindert. In Limburg is de problematiek bovengemiddeld urgent. Dit is in de vervolgmeting van de Sociale Agenda wederom naar voren gekomen.¹² Meer jeugd die jeugdzorg nodig heeft, meer kinderen die opgroeien in armoede, grotere uitkeringsafhankelijkheid, grotere ervaren ongezondheid, onvoldoende zelfregie, obesitas en grotere mate van eenzaamheid:

Deze zogeheten 'Limburg factor' – diverse sociaaleconomische en gezondheidsindicatoren waarop Limburg slecht scoort – is weliswaar vooral een Zuid-Limburgse factor en daarbinnen de verstedelijkte gebieden van Parkstad, Sittard-Geleen en Maastricht. Maar daarnaast zijn in Noord- en Midden-Limburg de steden Venlo en Roermond 'kwetsbare gebieden'.¹³ Deels worden deze hardnekkige, meerjarige patronen verklaard door de relatief oudere en lager opgeleide bevolking in Zuid-Limburg. Bovendien is de

¹² Maastricht University, GGD Zuid-Limburg & GGD Limburg Noord (2022). *Vervolgmeting Sociale Agenda Limburg 2025. Trendvolgend of trendbrekend?*, september 2022. Online beschikbaar:

<https://limburg.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/511f21fe-c0de-4873-9c1a-64e10a1cd740>

¹³ Ibidem.

sociale opgave in de stedelijke omgeving anders dan die in een landelijke omgeving. Zo ontbreekt in de kwetsbare wijken veelal een goed functionerend sociaal weefsel terwijl in de dorpen en kernen vaker het voorzieningenniveau onder druk staat.

Terwijl alle landelijke GGD-regio's dalen in het aantal uren dat wij sporten en bewegen laten zien, die met de coronacrisis in verband kunnen worden gebracht, zijn deze in Limburg groter dan in andere regio's. Op het gebied van volwassenen heeft Zuid-Limburg zelfs de slechtste score van alle regio's. Binnen de categorieën jongvolwassenen (16 t/m 25 jaar) en jongeren (middelbareschooleeftijd) is het Limburgse beeld meer in lijn met de landelijke gemiddelden. Ongeveer een kwart van de Limburgse jongvolwassenen beweegt dagelijks minimaal een halfuur en 16,3% van de Limburgse jongeren beweegt dagelijks minimaal één uur.¹⁴

Dubbele vergrijzing komende jaren

Voor Limburg is de 'dubbele vergrijzing' (er worden minder kinderen geboren en we worden ouder) geen nieuwe ontwikkeling. De natuurlijke aanwas is in Limburg de afgelopen 15 jaar al negatief en de veranderende bevolkingssamenstelling heeft in die tijd ook al veel aanpassingsvermogen gevraagd van onze scholen, gemeenschapsvoorzieningen, zorg, verenigingen, corporaties en werkgevers en werknemers. De samenstelling van het gezin verandert daarmee, terwijl we het aantal huishoudens zien toenemen. Dit belemmert de doorstroming. De afnemende beroepsbevolking (minder aanbod en grotere uitstroom) is voor Limburg een grote uitdaging die op tal van terreinen en sectoren doorspeelt. Dit in combinatie met de veranderende manier en wensen van werken, vergen een groot aanpassingsvermogen van zowel werkgevers, werknemers, jongeren en zelfstandigen.

Tegelijkertijd was er in Limburg sprake van een sterkere sociale cohesie tot in de jaren '70 en '80 met een traditie van gemeenschappen en samenredzaamheid. Maar deze kracht staat sinds lange tijd (versnelde ontzuiling en ontkerkelijking) onder druk. Enerzijds door de dubbele vergrijzing (en continuïteit bijv. in het verenigingsleven). Anderzijds door een afnemend aantal jeugdige, en actieve vrijwilligers (o.a. als gevolg van verdere individualisering). Daarbij moet overigens ook weer onderscheid gemaakt worden tussen Noord- en Midden-Limburg met een middenpositie t.o.v. Nederlands gemiddelde en Zuid-Limburg waar (o.a. door de sterkere dubbele vergrijzing) minder vrijwilligerswerk wordt gedaan.¹⁵ Dat is de kracht en biedt perspectief voor de toekomst. De conclusie van de vervolgmeting is dat de achterstanden sinds de eerste meting niet groter zijn geworden, maar dat het te vroeg is om te spreken van een duidelijke trendbreuk. Het breken van de trend gaat simpelweg niet vanzelf, maar de grondwettelijke 'zorg van de overheid' blijft nodig.

Leefbaarheid in aantal wijken en buurten onder druk

Wanneer we nader inzoomen op wijk- en buurtniveau zien we dat de leefbaarheidsproblematiek zich specifiek concentreert in met name de stedelijke gebieden in Limburg¹⁶:

¹⁴ Zie <https://www.vzinfo.nl/bewegen/regionaal/jongvolwassenen> en <https://www.vzinfo.nl/bewegen/regionaal/jongeren>

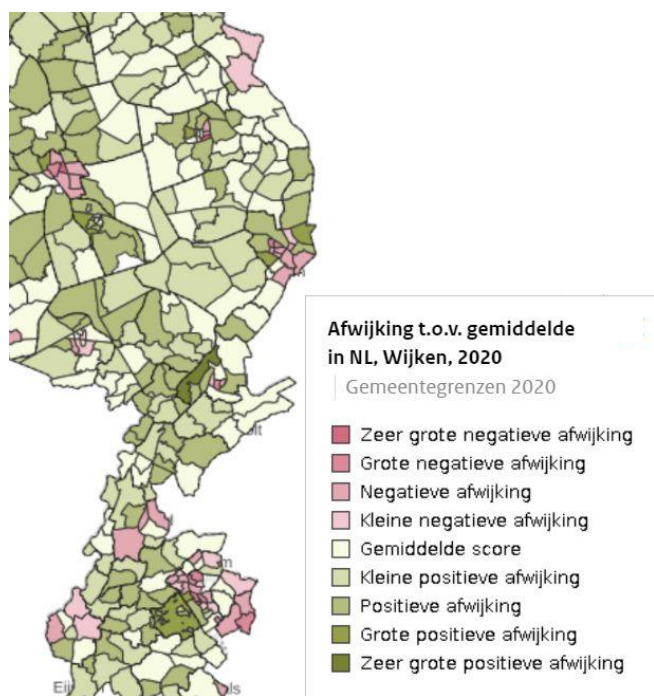
¹⁵ Maastricht University, GGD Zuid-Limburg & GGD Limburg Noord (2022). *Vervolgmeting Sociale Agenda Limburg 2025. Trendvolgend of trendbrekend?*, september 2022. Online beschikbaar:

<https://limburg.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/511f21fe-c0de-4873-9c1a-64e10a1cd740>. Zie pag. 43-45 voor het vrijwilligerswerk in Limburg.

¹⁶ Atlas Research & In Fact Research (2022). *Leefbaarheid in Nederland 2020. Op basis van de leefbaarometer 3.0*, maart 2022. Online raadpleegbaar: <https://www.leefbaarometer.nl/resources/rapport-leefbaarheid-in-nederland-2020.pdf>

In Nederland zijn er 193 wijken in 50 gemeenten waar de leefbaarheid structureel onder druk staat. Voor Limburg staan daarin de Parkstad-gemeenten Heerlen, Kerkrade en Brunssum in, naast Maastricht, Sittard-Geleen en Venlo.

In de Limburgse gemeenschappen zien we maatschappelijke ontwikkelingen die een toenemende aandacht vragen voor het stimuleren van gemeenschapsopbouw. De bevolkingssamenstelling stelt extra (of nieuwe) eisen aan het samenleven in wijken, buurten en dorpen. Het feit dat steeds meer bewoners met een zorgvraag woonachtig zijn in de wijken of buurten, maakt versterkte aandacht voor gemeenschapsopbouw noodzakelijk. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om kwetsbare ouderen die langer thuis blijven wonen, mensen met een verstandelijke beperking of psychiatrische of psychosociale problemen. Daarnaast zien we dat versterking van onze lokale democratie in de vorm van burgerinitiatieven en burgerparticipatie, een extra impuls geeft aan de gemeenschapsopbouw.

3 Waaron en op welke wijze kan de Provincie daar een bijdrage aan leveren?

De afgelopen acht jaar heeft de Provincie actief werk gemaakt van de Sociale Agenda en het sportbeleid. Die lijn zetten we versterkt voort. Wij investeren met dit kader de komende vier jaar ruim 82 mln. euro. Waaron? Omdat in Limburg de nood hoog is en de opgaven fors zijn. Omdat de bestaanszekerheid van vele Limburgers onder druk staat en onze jongeren en ouderen te veel in armoede en eenzaamheid opgroeien. Omdat we de kracht van ons sociale weefsel nog verder willen versterken en waar nodig herstellen met de Limburgers zelf. Omdat oplossingen voor mensen niet in één hokje of loket vallen, maar een integrale en vaak ook gebiedsgerichte benadering vragen van overheden en ruimte voor lokale goede ideeën. Omdat wij ons verantwoordelijk voelen om onze opgaven ook in Den Haag te laten horen en nationale systemen die regionaal verkeerd uitwerken aan te kaarten en te agenderen.

Van ons als provinciale overheid mag verwacht worden dat we regie nemen in het stellen van gezamenlijke prioriteiten met onze partners. Dat we richting geven voor de toekomst en perspectief bieden als het gaat om de gezamenlijke doelen, maar ook politiek-bestuurlijke continuïteit uitstralen die we in de afgelopen jaren met resultaat en trots hebben ingezet. Vanuit een gerichte bijdrage waarin we samen met alle partners komen tot een complementaire en krachtige inzet waar de Limburger wat van merkt. Kortom op basis van een nieuwe Sociale Agenda die niet trendvolgend maar trendbrekend is! Daartoe dagen wij heel Limburg uit om hier dagelijks vorm aan te geven.

In de volgende paragrafen zullen wij nader ingaan op de gestelde doelen, de te volgen strategie en de wijze waarop we onze activiteiten en inspanningen voor de periode 2024-2027 voor ogen zien.

4 Wat willen we bereiken (doelen) en hoe meten we onze impact?

In deze paragraaf worden de gewenste maatschappelijke impact, de te bereiken doelen en bijbehorende indicatoren beschreven voor het kader Samen Leven en Bestaanszekerheid. Wij werken dit uit in een zogeheten 'doelenboom' waarin de activiteiten gerelateerd kunnen worden aan de te behalen doelen ('output' en 'outcome') waarmee de provincie een bijdrage levert aan maatschappelijke impact voor Limburg. Dit is een uitwerking van de bijlage 2 van het Coalitieakkoord Elke Limburger telt!. Het kiezen voor doelen en indicatoren vraagt om een zorgvuldige en gedegen aanpak waar wij de komende jaren als data- en kennisbedreven organisatie werk van willen maken.

4.1 Doelenboom voor Samen Leven en Bestaanszekerheid

In dit beleidskader staan voor de periode 2024-2027 vijf doelen centraal:

1. *Terugdringen van de armoede en laaggeletterdheid;*
2. *Leefbare en veilige wijken en dorpen;*
3. *Een jeugd die veilig, kansrijk en gezond opgroeit;*
4. *Het vergroten van de sociale cohesie en gemeenschapszin;*
5. *Een gezonde Limburger die meer sport en beweegt;*

Daarbij werken wij deze vijf doelen (impact-doelen) uit in meetbare doelen op zowel 'outcome-' als 'output-niveau'. De inhoudelijke activiteiten die wij daarvoor ontwikkelen zullen wij in paragraaf 6 nader toelichten. Het moge duidelijk zijn dat daar waar het gaat om de algemene maatschappelijke impact-doelen wij hier geen directe beïnvloedingsmogelijkheden op hebben. Dit zijn complexe vraagstukken waar meerdere maatschappelijke omstandigheden en persoonlijke afwegingen van mensen samenkomen. Daar waar het gaat om de 'outcome-doelen' betreft het aspecten waar wij als Provincie met vele partners concreet de schouders onder willen zetten. Dat zijn de doelen waarvoor de politiek-bestuurlijke lijn voor de komende jaren zich op zal concentreren. Als het gaat om de concrete bijdrage van de Provincie daarin, hebben wij deze vertaald in de 'output-doelen en bijbehorende activiteiten'. Dit is het niveau waarop de Provincie een grote invloedrol heeft en ook haar instrumenten, menskracht en financiële middelen inzet. Deze 'output' draagt in meer of mindere mate bij aan de gewenste maatschappelijke 'outcome-doelen' waarbij we afhankelijk zijn van diverse partners in de samenleving. De provinciale rol en bijdrage is daarmee dus per definitie gelaagd en wisselt tevens per onderwerp.

Vanuit deze data-bedreven aanpak kunnen wij ook gericht onderbouwde keuzes maken in de prioriteiten voor de uitvoering.

In de bijlage 1 hebben wij de uitgewerkte doelenboom opgenomen.

4.2 Verantwoord werken met data en kennis

Door een actieve en verantwoorde toepassing van data en kennis komen afwegingen transparant in beeld, leren we wat werkt en wat niet en kunnen we tijdig bijsturen. We hanteren daarbij altijd de FAIR principes voor data: Vindbaar (Findable), toegankelijk (Accessible), uitwisselbaar (Interoperable) en herbruikbaar (Reusable). Kortom, het werken met data biedt veel kansen voor een transparante, betrouwbare en responsieve manier van werken. Maar net zo belangrijk is dat we een realistisch beeld delen over het werken met data en ook oog hebben voor de risico's en beperkingen:

- Beschikbare data om voortgang te meten. Het liefste willen we alles weten en dat alles goed meetbaar is. Echter, de praktijk laat zien dat we soms een geschikte dataset vinden, maar soms

ook niet, of we vinden een dataset die maar gedeeltelijk dekt wat we willen weten. Wanneer we geen, of slechts deels geschikte data vinden is de consequentie ook dat een 0-meting op korte termijn niet mogelijk is en dus ook dat voortgang lastig meetbaar is. In deze gevallen is een afweging in tijd, capaciteit en middelen nodig om te bepalen hoe we hiermee omgaan en of we een nieuwe dataset willen (laten) ontwikkelen of niet.

- Kritische blik en het belang van duiding. Data kan in de praktijk door allerlei partijen selectief en uit verband worden toegepast om eigen belangen te onderbouwen of uit onwetendheid. Dit zgn. 'bevestigingsvooroordeel' uit zich bijvoorbeeld in het leggen van oorzakelijke verbanden tussen data die niet bestaan. In de praktijk komt dit vaak voor terwijl er een wezenlijk verschil is tussen een correlatie en een causaal (oorzakelijk) verband. Data die worden gepresenteerd zullen we dus steeds kritisch moeten beoordelen en duiden.
- Noodzaak van exact geformuleerde beleidsdefinities. Het werken met data vereist heldere beleidsdefinities. Om iets te meten waarmee je kunt sturen is het nodig dat exact helder is wat er met een term wordt bedoeld. Dat lijkt eenvoudig maar is het niet. Definities kunnen veranderen op basis van nieuwe inzichten. Zie bijvoorbeeld de recente discussie over armoede. Juiste en actuele kennis over datasets die in de verschillende sectoren en op Rijks en Europees niveau worden ontwikkeld en daarop optimaal afstemmen is van belang voor een werkbare en betrouwbare beleidsdefinitie. Dat is ook belangrijk voor de samenwerking tussen sectoren en tussen ketenpartners
- Grenzen aan datawinning. De praktijk laat ook zien dat het werken met data nieuwe inzichten kan opleveren. Dit leidt dan vaak weer tot nieuwe wensen voor datawinning. We zullen dan kritisch moeten zijn op de zeggingskracht van data en of deze beleidsrelevant is. Het maken van een zorgvuldige bestuurlijke afweging kent immers veel dimensies die niet altijd in data uitgedrukt kunnen worden. Ook hier is een afweging in tijd, capaciteit en middelen nodig en houden we ook de digitale voetprint van het werken met data voor ogen.
- Lerend, actief en duurzaam en anders beter niet. Deze manier van beleid maken om voortgang te monitoren en om bij te sturen richting de gewenste maatschappelijke impact is alleen nuttig als we data en kennis systematisch en duurzaam als actieve instrumenten gebruiken. Een lerende beleidscyclus ontstaat niet door bij het vaststellen van beleid eenmalig data te gebruiken en een vluchtige blik vanuit kennis en onderzoek. Het vergt van bestuur en ambtelijke organisatie bereidheid om duurzaam te investeren in data en kennis én een lerende houding om zo steeds beter samen te leren wat werkt en wat niet.

Wat betreft de te hanteren indicatoren bij de behorende doelen in de kaders, zullen wij in de Voorjaarsnota 2024 met een voorstel komen. Dit om uit zorgvuldigheid vanuit de bovengenoemde principes deze definitief te kunnen verwerken in onze P&C-cyclus.

5 Wat is de inhoudelijke scope voor de periode 2024-2027?

Onze strategie

Vanuit de wetenschap dat we de hiervoor geschetste doelen binnen de Limburgse opgave als Provincie alleen niet kunnen bereiken, blijven we investeren in krachtige samenwerkingen met onze partners op regionaal en provinciaal niveau. Daarbij kiezen we de komende jaren ook gericht voor gebiedsgerichte aanpakken, als middel om impact te maken op locaties waar dit het hardst nodig is. Vanuit de vijf doelen gaat de Provincie samen met alle betrokken partners voor een samenhangende maatwerk aanpak. Immers, de ene wijk is de andere niet en de gemeenschapszin en initiatieven uit de samenleving verschillen van dorp tot kern. Vanuit een brede definitie van 'leefbaarheid' is de ruimtelijk-fysieke opgave in het Kader Leefbare Steden & Dorpen uitgewerkt en wordt binnen dit kader de sociale opgave uitgewerkt. Leefbaarheid behouden en verbeteren is ook het stimuleren van de gemeenschapszin (sociale cohesie) binnen een samenleving waarin iedereen kan meedoen en elkaar kan ontmoeten. Hoe meer het oplossen van het specifieke probleem bijdraagt aan meerdere van de leefbaarheidsbelangen; Veiligheid, Gezondheid, Welzijn, Positieve relaties, Kansen en Contact met de Natuurlijke omgeving, hoe gunstiger de invloed op de leefbaarheid in een wijk of kern. Hiermee lift de investering in een opgave ook de leefbaarheid mee omhoog en vice versa. Er is dus sprake van een hefboom: bij het oplossen van een probleem worden tegelijkertijd kansen benut om ook andere problemen aan te pakken of een positieve impact te creëren op andere leefbaarheidsbelangen. Daarmee is elke investering ook impactvoller.

Onze aanpak valt daarmee de komende jaren uiteen in twee, samenhangende, sporen: een gebiedsgerichte wijken- en dorpenaanpak en een generiek spoor gericht op bewezen en nieuwe interventies voor heel Limburg. Via deze twee sporen houden we onverminderd vast aan de ambitie om een trendbreuk te realiseren en de achterstanden die voortkomen uit de Limburg factor in te lopen. Vanwege de complexiteit van deze problematiek en achterliggende oorzaken zal ons dat niet op korte termijn lukken en al helemaal niet als Provincie alleen. Het vergt een lange adem en een beweging van veel betrokken maatschappelijke partners. Onze ambitie is dat het nationaal urgentiebesef over de Limburg factor toeneemt, dat Limburg haar plek krijgt in programma's van nationaal belang en dat de lessen en resultaten van acht jaar Sociale Agenda als voorbeeld gezien worden. We zoeken dan ook actief naar verbindingen met nationale programma's en/of Europese fondsen.

Spoor 1: Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen: gebiedsgerichte aanpak

Dit gebiedsgerichte spoor starten we door uitvoering van een analyse en duiding van die wijken en dorpen:

- waar de nood het hoogste is en het gaat om een integrale opgave. Dit zullen veelal de wijken in verstedelijkt Limburg zijn waar de lage sociaaleconomische status geconcentreerd is en er een meervoudige opgave is (o.a. nationale Leefbaarometer 3.0);
- waar we de sociale cohesie en gemeenschapszin kunnen ondersteunen, gezien vanuit de vijf doelen. Daarvoor kijken we ook nadrukkelijk naar de kleinere kernen en dorpen in Limburg die specifieke leefbaarheidsopgaven hebben.

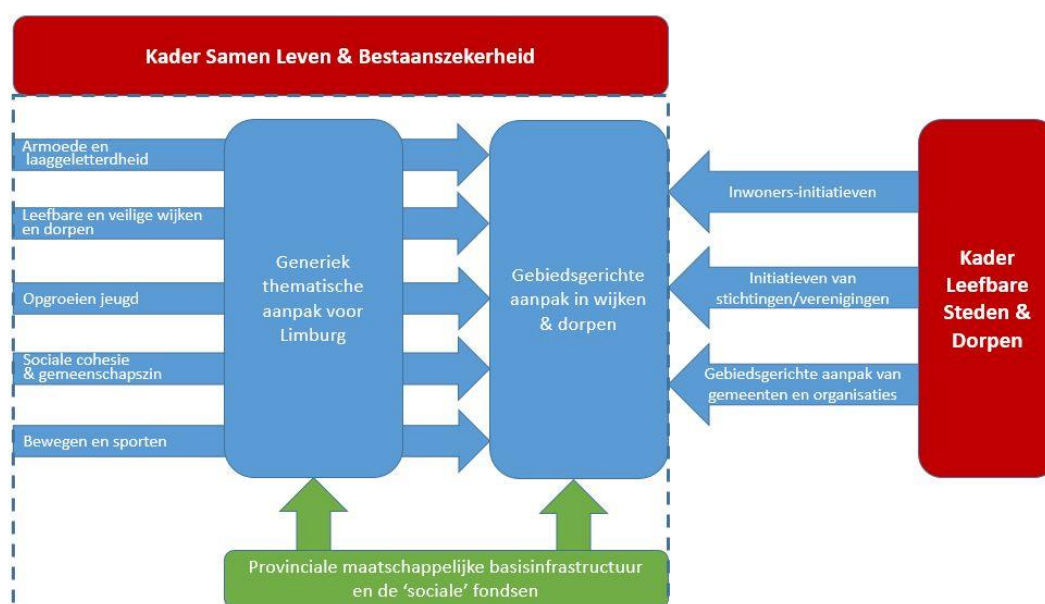
Vanuit deze analyse gaan wij het gesprek aan met gemeenten, relevante (maatschappelijke) partnerorganisaties en de Rijksoverheid om het verschil te kunnen maken. Daarbij zoeken we sterke verbinding met de programma's, projecten en initiatieven die we vanuit het generieke thematische spoor ondersteunen. We sluiten mogelijk aan bij bestaande en lopende initiatieven en aanpakken (bijv. Donderberg, Vastenavondkamp) en waar nodig agenderen en prioriteren wij samen met de gemeenten de keuze voor nieuwe aandachtswijken of ondersteuningsbehoeften in kleine kernen en dorpen.

In de uitwerking van deze gebiedsgerichte aanpak zal er nauwe samenwerking zijn met de benodigde fysieke investeringen die vanuit het kader Leefbare Steden en Dorpen in wijken en dorpen zullen plaatsvinden. Daarover maken we gezamenlijk afspraken met gemeenten die initiatief tonen en waar wij als Provincie – vanuit de gestelde doelen – een bijdrage kunnen leveren. Initiatieven die de fysieke of de sociale leefbaarheid verbeteren verdienen aandacht en steun. We stemmen onze werkwijze af op de complexiteit van het initiatief en de initiatiefnemer(s): we werken volgens het ‘één Provincie’ principe (gecoördineerde aanpak). Initiatieven die de fysieke of de sociale leefbaarheid verbeteren verdienen aandacht en steun. Wij vinden het onze taak om aanvragen, voortgang en verantwoording, zo simpel als mogelijk en zo complex als noodzakelijk te maken. Voor de relatie tussen het voorliggende kader en het beleidskader Leefbare Steden en Dorpen betekent dit concreet dat we met één provinciaal aanspreekpunt gaan werken. Het is de taak van ons aanspreekpunt om binnen de provinciale organisatie de gewenste en noodzakelijk sectorale lijntjes te leggen en de initiatiefnemer daarmee te ontzien.

Spoor 2: Sociale Agenda, generieke thematische aanpak voor Limburg

Dit generieke thematisch spoor omvat in feite datgene waar we met de Sociale Agenda de afgelopen jaren op hebben ingezet, met de vijf doelen als uitgangspunt. We blijven inzetten op bewezen aanpakken die voor heel Limburg relevant zijn. Deze zetten wij versterkt voort met focus op verduurzaming en borging. Wij blijven als Provincie ook direct een brede sociale basisinfrastructuur ondersteunen. Hiertoe behoren momenteel de diverse provinciale maatschappelijke organisaties. Wij zullen deze organisaties vragen om een actieve bijdrage te leveren binnen de in de paragraaf 4.1 geschetste doelen. Daarnaast onderzoeken we hierin ook samenwerking met diverse sociale fondsen, om met een gebundelde financiële inzet meer impact te creëren. Wij zullen tevens de lobby naar de Rijksoverheid krachtig inzetten. Enerzijds als het gaat om het structureel maken van geldstromen (denk aan de Gezonde Basisscholen) en anderzijds inzetten op het aanpassen van nationale wet- en regelgeving die beknellend werkt in de regionale uitwerking. Denk aan financierings-systematiek in het zorglandschap van de toekomst.

Schematisch ziet dit als volgt uit:

In de volgende paragraaf zullen wij de gebiedsgerichte aanpak voor wijken en dorpen (paragraaf 6.1) de generieke thematische aanpak vanuit de vijf doelen (paragraaf 6.2) toelichten.

6 Welke actielijnen onderscheiden we en wat is onze rol daarin?

In dit hoofdstuk wordt toegelicht aan de hand van welke actielijnen wij de gebiedsgerichte aanpak voor wijken en dorpen (paragraaf 6.1) en de generieke thematische aanpak vanuit de vijf centrale doelen (paragraaf 6.2) en de komende jaren vorm gaan geven.

6.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen

De leefbaarheid van wijken, buurten en kernen in Limburg wordt niet alleen bepaald door de fysieke kwaliteit van huizen, straten en voorzieningen. Het zogeheten 'sociale weefsel' is minstens zo belangrijk voor het stimuleren van de gemeenschapszin (sociale cohesie) binnen een samenleving waarin iedereen kan meedoen en elkaar kan ontmoeten. Vanuit de lijn 'Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen' bouwen we versterkt voort op het beleid van de afgelopen jaren, zoals dat vanuit de Sociale Agenda is uitgevoerd. De opgedane ervaringen binnen de wijkaanpakken en de geleerde lessen vanuit projecten op het gebied van gemeenschapsopbouw (oftewel community building of samenlevingsopbouw) worden meegenomen in dit kader.

Onder gemeenschapsopbouw verstaan we activiteiten die gericht zijn op het verbinden van verschillende mensen en groepen in de wijk, buurt of dorp. Het bestaat uit activiteiten die de kwaliteit en samenhang van de (lokale) gemeenschap versterken. Bijvoorbeeld door ontmoetingsplekken te creëren of door samen te werken met andere (wijk)initiatieven. Het betreft activiteiten die gericht zijn op collectieven, niet op individuele personen. Gemeenschapsopbouw richt zich op het aansluiten, opsporen en mobiliseren van hulpbronnen en krachten in gemeenschappen, waardoor bewoners zoveel mogelijk zaken met hún inzet en instemming realiseren. Het heeft zowel een component van 'zoveel mogelijk zelf doen als gemeenschap', als een component van 'meedenken en meebeslissen', van participatie in processen van lokale democratie.

Het provinciaal beleid werkt, samen met dat van de gemeenten en andere partners, door tot in de directe leefomgeving van mensen. Wij willen meewerken aan een samenleving waarin we omzien naar elkaar en ruimte scheppen voor ontmoeting en verbinding. Daarbij vinden wij het belangrijk dat de inwoners zelf 'aan het roer kunnen zitten' om hun leefomgeving in te richten naar hun wensen en behoeften. De rol van vrijwilligers blijft daarbij cruciaal, waarbij de erkenning, waardering en ondersteuning meer aandacht vraagt, ook vanuit onze rol. Op vele plekken in Limburg zijn er mooie voorbeelden van het omzien naar elkaar. Die willen we de komende periode verder uitbouwen door om te beginnen van elkaar te leren en initiatieven te verbinden en te ondersteunen. Maar we zien ook dat in diverse wijken, buurten en dorpen de sociale cohesie onder druk staat. Als Provincie zien wij een rol daar waar gemeenschappen en de leefbaarheid te zwaar onder druk staan. In de komende periode willen we samen met gemeenten en het maatschappelijk middenveld het sociale weefsel in de dorpen en wijken versterken, verrijken en vitaler maken. Vitaler betekent ook een gezonde woon- en leefomgeving, met oog voor voldoende groen binnen onze gebouwde omgeving.

We onderzoeken met gemeenten, woningcorporaties, wooncoöperaties en andere partners initiatieven hoe ouderen langer thuis kunnen blijven wonen of in hun vertrouwde omgeving. Hiervoor sluiten we aan bij het kader Leefbare Steden en Dorpen. Met de (nog in te voeren) Wet versterking Regie Volkshuisvesting (WvrV) krijgt de Provincie onder meer een coördinerende rol ten aanzien van de door gemeenten op te stellen en regionaal af te stemmen woonzorgvisies. In deze visies dient voor ouderen en aandachtsgroepen inzicht te worden gegeven in de realisatie van voldoende huisvesting, zorg en ondersteuning. We zien hier een verbinding met de uitvoering van de tweede gewijzigde motie 3003 Wolters-Grégorio c.s. die vanuit

het kader Leefbare Steden en Dorpen wordt uitgevoerd.¹⁷ De komende periode verkennen wij met onze partners op welke wijze wij kunnen bijdragen aan de ondersteuning van inwonersinitiatieven die de sociale cohesie versterken.

Concluderend ligt de focus binnen het thema “Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen” op de volgende twee lijnen:

- *Integrale aanpakken in Limburgse aandachtswijken (6.1.1)*
- *Dorp- en buurtgerichte aanpakken (6.1.2.)*

6.1.1 Integrale aanpakken in Limburgse aandachtswijken

Een integrale wijkaanpak (ook wel ‘wijkgerichte aanpak’ of ‘gebiedsgerichte aanpak’) is een langjarige inzet van maatregelen in een bepaald gebied waar sprake is van een opstapeling van meerdere opgaven. Dit kan een wijk zijn, een stadsdeel of een cluster van buurten. Een integrale wijkaanpak heeft als doel om de leefsituatie van bewoners te verbeteren. ‘Integraal’ houdt in dat meerdere opgaven in het gebied in samenhang worden aangepakt; organisaties als woningcorporaties, onderwijs, politie, justitie, zorg- en welzijnsorganisaties opereren niet los van elkaar, maar ze werken nauw samen.

Een integrale wijkaanpak is wenselijk, zo niet noodzakelijk, wanneer de opgaven en problemen in een wijk of buurt zo ernstig, complex of omvangrijk zijn dat een extra gebiedsimpuls nodig is, bovenop de reguliere activiteiten en inspanningen van alle betrokken partijen in het gebied. Een omgeving zonder toekomstperspectief maakt jongeren kwetsbaarder voor de verleidingen van georganiseerde en ondermijnende criminaliteit.

Gelet op de omvang van de problematiek in Limburgse aandachtswijken vraagt de aanpak een langjarige, brede inzet van ketenpartners. Ofwel een integrale aanpak op gebiedsniveau, gericht op de vraagstukken die zich in de aandachtswijken aandienen. Voor een succesvolle integrale wijkeaanpak is het belangrijk dat de betrokken organisaties betrokkenheid en lef tonen, multidisciplinair en pragmatisch samenwerken, elkaar leren kennen en elkaars taal spreken.

Binnen de vorige Sociale Agenda is de afgelopen jaren ingezet op de integrale wijkaanpak in o.a. de aandachtswijken Vastenavondkamp in Venlo en Donderberg in Roermond. Uit de aanpak van de afgelopen jaren zijn onder andere de volgende lessen te trekken:

- ✓ *Sluit aan bij de behoefte van bewoners en geef ruimte voor eigen idee-ontwikkeling en eigenaarschap;*
- ✓ *Zet in op een langdurige verbinding met partners waarbij het commitment van de gemeente cruciaal is en waarbij rollen van partijen per fase kunnen verschillen;*
- ✓ *Formuleer reële ambities en doelstellingen binnen de vaak brede en complexe problematiek;*
- ✓ *Zorg voor flexibiliteit in de procesaanpak (fysiek en sociaal) en financiën (subsidieregelingen);*
- ✓ *Communiceer in- en extern over het proces (zorg voor commitment en mandaat);*
- ✓ *Projecten zijn nodig om zichtbare resultaten en vooruitgang in doelen te tonen;*
- ✓ *Deel ervaringen (successen) en kennis, maar bespreek ook tijdig en open tegenslagen en obstakels in de onderlinge samenwerking en/of uitvoering.*

In de meest recente rapportage van de Leefbaarometer, is er in Nederland weliswaar sprake van een algemene gemiddelde verbetering van de leefbaarheid in wijken en dorpen, maar tegelijkertijd verschilt

¹⁷ 2e Gewijzigde Motie 3003 Wolters Gregório c.s. inzake Stimuleringsregeling zorgbuurthuizen Limburg, 10 november 2023.

deze wel sterk per landsdeel en daarbinnen per gemeente. Met name in het landsdeel 'Zuid' (Brabant en Limburg) en daarbinnen met name in de stedelijk gebieden is de problematiek hardnekkig¹⁸.

Wat gaan we doen?

- De komende periode (2024-2027) willen we, met gemeenten en partners, een impuls geven aan minimaal vijf aandachtswijken in Limburg waar de nood het hoogst is. We maken, op basis van de beschikbare data, inzichtelijk in welke Limburgse aandachtswijken dit het geval is;
- Op basis van deze analyse gaan we in gesprek met de betreffende gemeenten en partners op welke wijze we, in gezamenlijkheid, een impuls kunnen geven aan het versterken van een gebiedsgerichte aanpak. We bespreken de volgende aandachtspunten met de gemeenten: Beschikt de gemeente over een wijkanalyse/wijkscan van de betreffende wijk/buurt? Waar zitten de meest urgente problemen (maatwerk)? Is er een urgentiebesef vanuit de gemeenten en partnerorganisaties om een integrale wijkaanpak te starten of te continueren?
- We zetten de langjarige, integrale wijkaanpakken in de Donderberg (Roermond) en Vastenavondkamp (Venlo) voort en nemen de opgedane kennis en ervaring mee in de 'nieuwe' wijkaanpakken;
- In overleg met de gemeenten onderzoeken we waar in de uitvoering van de lopende en eventueel nog toe te kennen Regio Deals een bijdrage geleverd kan worden aan het versterken van het sociale weefsel in de gebiedsgerichte wijkenaanpak;
- We investeren in kennisdeling omtrent de integrale aanpakken in aandachtswijken. Daarbij onderzoeken we de mogelijkheden om 'spillen in de wijk' te trainen. In samenspraak met de betreffende gemeenten zal dit verder uitgewerkt worden. De lessen uit het Nationaal Programma Heerlen-Noord, een van de focusgebieden uit het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid, worden hier nadrukkelijk in meegenomen;
- Naast het ondersteunen van reeds ingezette, duurzame interventies, blijven we oog houden voor nieuwe ontwikkelingen en experimenten die uit de samenleving van onderop ontstaan en/of gedeeld worden door kennis- en onderwijsinstellingen.

6.1.2. Dorp- en buurtgerichte aanpakken

De problematiek in dorpen kent een andere intensiteit/dynamiek dan de problematiek in de (meestal stedelijke) aandachtswijken. Sociale cohesie beïnvloedt de leefbaarheid op dorps- en wijkniveau positief en vergroot de kracht van de samenleving. Belangrijk is om daarbij te realiseren dat de behoeften aan het versterken van het sociale weefsel zich op verschillende manier kan uiten en dat het altijd vraagt om maatwerk om hierin te voorzien.

Binnen deze lijn richten we ons op de (sociale) leefbaarheid in kleine kernen en dorpen. Actieve inwoners hebben een belangrijke rol bij het versterken van sociale cohesie in hun wijk of dorp. De opgaven en kansen zoals de inwoners die samen voor zich zien, staan voor ons centraal. Elk dorp, wijk of buurt staat voor haar eigen maatschappelijke en ruimtelijke opgaven, bijvoorbeeld het creëren of behouden van ontmoetingsplekken, woningbouw, een gezonde leefomgeving, bereikbaarheid etc. Deze opgaven zijn op buurt- en dorpsniveau sterk vervlochten. Wij zien het als onze rol om lokale (bottom-up) initiatieven te (onder) steunen en daarmee een bijdrage te leveren aan het gebiedsgericht (samen)werken in de wijken en dorpen.

¹⁸ Atlas Research (2022). *Leefbaarheid in Nederland 2020. Een analyse op basis van de Leefbaarometer 3.0*, maart 2022. Online beschikbaar: <https://www.leefbaarometer.nl/resources/rapport-leefbaarheid-in-nederland-2020.pdf>

Zowel in steden als dorpen staat de leefbaarheid onder druk en zien we dat het aantal vrijwilligers zoals we die van oudsher kennen afneemt. Tegelijkertijd zien we dat veel bewoners nauw betrokken zijn bij hun wijk of buurt. We zien dat er behoefte is aan, en draagvlak is voor de professionele en vrijwillige 'spil', de buurtwerker die zich actief en met hart en ziel inzet om de leefbaarheid en vitaliteit in de Limburgse samenleving te versterken. We zetten ons in om samen met partners, (burger)initiatieven verder op weg te helpen en bestaande goede initiatieven voort te zetten. De Provincie vervult de rol als verbinder, vormt een vliegwiel of faciliteert om goede initiatieven een podium te geven.

Om gemeenten te ondersteunen in hun aanpak met betrekking tot de (sociale) leefbaarheid in hun dorpen, is veel kennis beschikbaar. Maar hoe de daadwerkelijke toepassing daarvan eruit zou moeten zien, verschilt per gemeente. Samen met de gemeenten gaan we ons inzetten om een kennis- en leerprogramma op te zetten, waarin kennis en ervaring gedeeld kan worden en van elkaar leert. .

De afgelopen periode hebben we, middels de Nadere subsidieregels Gemeenschapsaccommodaties 2020-2023, een bijdrage geleverd aan de ondersteuning en (her)ontwikkeling van gemeenschapsaccommodaties als een brede ontmoetingsplek in wijken en buurten. Binnen het kader Leefbare Steden en Dorpen wordt opnieuw voorzien in het ondersteunen van gemeenschapsvoorzieningen.

Wat gaan we doen?

- Wij zetten ons samen met partners in om initiatieven, die bijdragen aan de leefbaarheid en vitaliteit van de Limburgse wijken en buurten, te versterken (community building). Daarbij kijken wij zoveel mogelijk in de volle breedte, zowel sociaal als fysiek, naar het begrip leefbaarheid. Waarbij we samen met inspanningen vanuit het kader Leefbare Steden en Dorpen werken vanuit een gecoördineerde en samenhangende aanpak;
- We onderzoeken de mogelijkheid om, in samenwerking met sociale fondsen, met een gebundelde financiële inzet meer impact te creëren voor (bewoners)initiatieven;
- We investeren in kennisdeling omtrent de dorp- en buurtgerichte aanpakken, in samenspraak met bewoners en gemeenten;
- We onderzoeken met gemeenten, woningcorporaties, wooncoöperaties en andere partners initiatieven hoe ouderen langer thuis kunnen blijven wonen of in hun vertrouwde omgeving. Hiervoor trekken we samen op met de initiatieven vanuit het kader Leefbare Steden en Dorpen;
- In overleg met de gemeenten onderzoeken we waar in de uitvoering van de Regio Deals een bijdrage geleverd kan worden aan het versterken van het sociale weefsel in de dorp- en buurtgerichte aanpakken;
- Wij bezien de kansen en mogelijkheden die het Rijk biedt met de aanpak van 'Town deals'¹⁹;
- Naast het ondersteunen van reeds ingezette, duurzame interventies, blijven we oog houden voor nieuwe ontwikkelingen en experimenten die uit de samenleving van onderop ontstaan en/of gedeeld worden door kennis- en onderwijsinstellingen.

¹⁹ Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/05/11/start-nieuwe-vorm-kennisuitwisseling-tussen-gemeenten-en-het-rijk>

6.2 Sociale Agenda: thematische aanpak voor Limburg

Naast een gebiedsgerichte aanpak voor wijken en dorpen willen wij de komende periode prioriteit leggen bij de onderliggende problematiek van druk op de bestaanszekerheid van vele Limburgers. Elke Limburger telt betekent ook dat wij als Provincie oog hebben voor de mensen die het moeilijk hebben, de eindjes aan elkaar moeten knopen en die niet per definitie een goede 'ingang' hebben tot de gemeenten, loketten of regelingen. Armoede is een belangrijke ondereigter en verklaring waarom dat Limburg slecht scoort op verschillende andere indicatoren. Het thema bestaanszekerheid en het terugdringen van de armoede in Limburg is daarom een belangrijke nieuwe prioriteit in onze Sociale Agenda voor de komende jaren binnen de vijf hoofdoelen. Daarnaast blijven wij inzetten op bewezen aanpakken die voor heel Limburg relevant zijn, zoals *Kansrijke Start*, de *Gezonde Basisschool van de Toekomst* en het programma *Keigezond Limburg*. Deze zetten wij versterkt voort met focus op structurele verankering bij onze partners maar ook met – waar mogelijk – structurele financiering vanuit de Rijksoverheid. De inzet van onze 'sociale basisinfrastructuur' heeft binnen deze thematische aanpak een centrale rol.

6.2.1 Het terugdringen van armoede en laaggeletterdheid

In Limburg moet iedereen mee kunnen (blijven) doen: praktisch en theoretisch geschoold, jong en oud, met en zonder migratieachtergrond. We willen een samenleving waarin iedereen kan meedoen en elkaar kan ontmoeten. Toch is meedoen op dit moment niet voor iedereen in Limburg vanzelfsprekend. Eén op de acht kinderen in Limburg groeit op in armoede, met negatieve gevolgen op het gebied van hun gezondheid, scholing en participatie in de samenleving. Daarnaast telt Limburg tussen de 84.000 en 106.000 laaggeletterden (één op de acht) en 300.000 laag-digivaardigen. Deze problematiek komt voor in alle lagen van onze bevolking, waarbij de kinderen van laaggeletterde ouders en nieuwkomers een verhoogde kans hebben op een taalachterstand. Armoede en laaggeletterdheid verkleinen de kansen op werk, sociaal contact en een actieve bijdrage aan de samenleving. Mensen komen er alleen voor te staan, vinden het ingewikkeld om hulp in hun omgeving of bij de overheid te vragen en vereenzamen. Dat kunnen we niet zomaar accepteren. De komende jaren blijven wij ons daarom samen met maatschappelijke partners inzetten om de bestaanszekerheid van kwetsbare mensen in onze samenleving te vergroten, conform de oproep in motie 3000 Smeets c.s.²⁰ Het accent leggen we daarbij op het bestrijden van armoede en eenzaamheid en de bevordering van de digitale- en taalvaardigheden van zoveel mogelijk Limburgers.

Wat gaan we doen?

- We dagen onze sociale basisinfrastructuur (provinciale maatschappelijke organisaties) uit om middels hun jaarplannen nog effectiever en efficiënter in te zetten op de vijf doelen zoals hierboven zijn beschreven. Wij streven ernaar dat 5% meer mensen uit doelgroepen gebruik maakt van het bestaande ondersteuningsaanbod op het gebied van armoede en laaggeletterdheid;
- Wij werken samen met onze maatschappelijke organisaties en gemeenten samen aan een *Actieplan tegen armoede*. Wij denken daarbij aan de volgende lijnen:
 - We stimuleren projecten die de overdracht van armoedeproblematiek van ouders op kinderen bestrijden;
 - We onderzoeken de mogelijkheid om samen met sociale fondsen tot een of meerdere schuldenvrije wijken in Limburg te komen;
 - We benutten de kennis die het ELSA-lab van de Brightlands Smart Services Campus ons verschaft bij het praktisch en slim implementeren van maatregelen samen met gemeenten (bijv. tools om eenvoudigere brieven te schrijven door overheden);
 - Wij stimuleren de inzet van ervaringsdeskundigen in de aanpak van armoede;

²⁰ 2e Gewijzigde Motie 3000 (Smeets c.s.) inzake structurele aanpak armoedebestrijding, 10 november 2023.

- We verkennen de mogelijkheid om een gratis bibliotheeklidmaatschap aan te bieden aan Limburgers met een kleine beurs;
- Als aandeelhouder van WML spannen we ons ervoor in dat ieder gezin in Limburg, onder welke omstandigheid dan ook, drinkwater tot zijn beschikking heeft en houdt;
- We organiseren een conferentie op het gebied van armoede en brengen relevante partnerorganisaties samen te brengen. Doel hiervan is het leggen van verbindingen tussen de diverse partijen en het uitlichten van een aantal goede praktijken/interventies.
- In samenwerking met gemeenten, bibliotheken en andere instellingen werken we een *Aanvalsplan laaggeletterdheid en digitale vaardigheden* uit, waarmee we aansluiten op bewezen effectieve interventies en methodes. We richten ons in het aanvalsplan op:
 - inwoners van de provincie Limburg die een achterstand hebben in taal-, reken-, en digitale vaardigheden (inclusief digitale overheid);
 - bewustwording en herkenning van laaggeletterdheid om de schaamte en het taboe te verminderen, zodat de stap om hulp te vragen kleiner wordt;
 - het doorbreken van de keten van laaggeletterdheid door aandacht te hebben voor de jongste inwoners en de gezinnen d.m.v. de brede gezinsgerichte aanpak;
 - We ondersteunen maatwerkinitiatieven waarbij bibliotheken als verbindende schakel in het taalnetwerk worden ingezet in de bestrijding van laaggeletterdheid;
 - Bijdrage aan de Limburg-brede opschaling van bewezen effectieve interventies die bijdragen aan taalontwikkeling bij de jongste jeugd;
 - We organiseren een conferentie op het gebied van de bestrijding van laaggeletterdheid en brengen relevante partnerorganisaties samen. Doel hiervan is het leggen van verbindingen tussen de diverse partijen en het uitlichten van een aantal goede praktijken/interventies.
- Door het continueren van vijf lopende projecten dragen we bij aan passend perspectief voor kwetsbare jongeren (waaronder NEET- en VSV-jongeren). Daarbij ligt de focus vanuit dit kader op de zorgbehoefte van deze doelgroep en vanuit het kader Een toekomstbestendige economie op het opleiden en ontwikkelen (incl. het aanpakken van financieringsproblematiek van het onderwijs voor deze doelgroepen bij het Rijk).
- Wij continueren onze steun aan het *Jeugdfonds Sport en Cultuur* om gezinnen met een smalle beurs te ondersteunen in de kosten van het lidmaatschap of contributie voor verenigingen. De komende jaren willen wij groeien naar een bereik van 10.000 unieke kinderen. Dit zal een groei van circa 10% per jaar betekenen. Deze groei is mogelijk door nog meer te werken aan meer naamsbekendheid, samenwerking met diverse beleidsterreinen en de sporttakplatforms. Ook zien wij steeds meer de beweging dat gemeenten de inkomensgrens gaan verruimen naar 130% (daar waar dit nu 110/120% is). Daardoor zullen de aantallen zullen alleen maar gaan toenemen;

6.2.2 Een jeugd die veilig, kansrijk en gezond opgroeit

Kansrijker, veiliger en gezond opgroeien en zonder honger op school is niet in elk gezin in Limburg vanzelfsprekend. Zo komen er in Limburg 34% meer aangeboren afwijkingen voor en komen ook vroeggeboorte en/of een laag geboortegewicht vaker voor dan elders in Nederland.²¹ Een stabiele en veilige gezinssituatie is van cruciaal belang voor de ontwikkel- en ontplooiingskansen van onze jeugd. Daar moet aan gewerkt worden. Ieder kind in Limburg verdient een goede levensstart, een gezonde leefstijl en een veilige en stabiele thuissituatie. Door de komende jaren onze focus op de jeugd van nu te behouden, dragen we eraan bij dat de volwassenen van straks langer gezond leven en langer en beter participeren in onze samenleving. Door goede, bewezen effectieve aanpakken te continueren en te verduurzamen en

²¹ Mededeling portefeuillehouder inzake 'Onderzoeksrapport aangeboren afwijkingen in Limburg 2009-2018', 13-9-2022.

daarnaast ruimte te geven aan kansrijke nieuwe initiatieven, gaan we door op de weg die we een aantal jaar geleden met onze partners hebben ingeslagen.

Wat gaan we doen?

- We helpen de twee Kansrijke Start-aanpakken in Limburg uit te breiden en nog effectiever te worden. Door de verdere implementatie van Centering Zwangerschap en Centering Ouderschap zetten we in op een betere en effectievere begeleiding en ondersteuning van meer toekomstige moeders en jonge ouders. Ook willen we bijdragen aan een betere begeleiding van jongeren en jongvolwassenen op het gebied van seksuele vorming;
- We doen vervolgonderzoek naar de achtergrond van het verhoogd voorkomen van aangeboren afwijkingen in Limburg. De uitkomsten, die wij vóór 2026 verwachten te ontvangen, benutten we in het aanscherpen van de focus binnen Kansrijke Start;
- We zetten onze inzet om te komen tot meer Gezonde Basisscholen van de Toekomst voort en financieren tot halverwege 2025 de inzet van twee kwartiermakers. Hun inspanningen zijn erop gericht structurele financiering door de Rijksoverheid te realiseren. Ook stimuleren we de betrokkenheid van lokale en regionale land- en tuinbouw ten behoeve van het aanbod van groenten en fruit, iets dat ook in het onderdeel landbouw van het kader Werken aan een toekomstbestendige economie wordt uitgewerkt;
- We verkennen samen met onderwijspartijen en betrokken overheidspartijen de eerste resultaten van de uitrol van het concept Rijke Schooldag (opvolging van het programma 'verrijkte en verlengde schooldag') in Limburg en zoeken naar verbindingen met andere reeds lopende aanpakken (zoals GBT en Jongeren Op Gezond Gewicht) in Limburg. Daarbij betrekken wij ook de Rijksinitiatieven rondom 'Gezonde scholen' om te bezien op welke wijze hier synergie is te realiseren en tevens invulling te geven aan de motie 3029 Jenneskens c.s.²²;
- We zetten in op een brede implementatie van het programma Keigezond Limburg in de hele provincie, door deze aanpak voor nieuwe gemeenten financieel te ondersteunen. We streven de opstart van deze aanpak in 8 nieuwe gemeenten na en willen minimaal 2.500 kinderen bereiken. Ook ondersteunen we andere bewezen effectieve aanpakken op provinciale of regionale schaal die de gezondheid van jongeren bevorderen en hierbij integraal focussen op bewegen, voeding en mentale gezondheid;
- We continueren de ondersteuning aan de Beweging Limburg tegen Kindermishandeling door de organisatie van ambassadeursbijeenkomsten en een jaarlijkse conferentie voor (aanstaande) professionals die met jonge kinderen/gezinnen werken. We zetten onze eigen communicatiemiddelen en die van de Beweging in om zoveel mogelijk Limburgers te bereiken;
- We ondersteunen de opschaling van het programma 'Handle with Care 2.0' naar Noord- en Midden-Limburg. Het is een initiatief van Veilig Thuis, politie en leerplicht om kinderen te beschermen tegen huiselijk geweld.

6.2.3 Het vergroten van de sociale cohesie en gemeenschapszin

De problematiek rond eenzaamheid gaat niet enkel over de mate waarin mensen contact met anderen hebben (sociale eenzaamheid), maar ook de kwaliteit van het contact speelt een rol (emotionele eenzaamheid). De oorzaken van deze problematiek zijn divers en er liggen vaak dwarsverbanden met maatschappelijke vraagstukken als armoede, laaggeletterdheid, ongezondheid en kansenongelijkheid. Hoewel mensen die ouder worden meer risico op eenzaamheid lopen, is het een probleem dat veel diverse leeftijdsgroepen raakt. In lijn met de 2^e gewijzigde motie 2937 Fischer c.s. streven we naar een samenleving

²² Gewijzigde motie 3029 Jenneskens c.s. inzake 'Een goed begin is het halve werk: fruit, ontbijt of lunch op Limburgse scholen.'

waarin iedereen mee kan doen, ook de mensen voor wie dit om wat voor reden dan ook niet vanzelfsprekend is.²³

Naast eenzaamheid zijn er ook andere factoren die de sociale cohesie in Limburgse gemeenschappen negatief beïnvloeden. Ondernijning en (georganiseerde) criminaliteit bedreigen de veiligheid en leefbaarheid in wijken en buurten. Zo kunnen slechte huisvestingen en “verkamering” in wijken en buurten waar veel arbeidsmigranten wonen leiden tot overlast voor burens. Bovendien zijn arbeidsmigranten vaak niet zelfredzaam door gebrek aan taalvaardigheid in het Nederlands en onbekendheid met regelgeving en instanties. Zij zijn vaak sterk afhankelijk van hun werkgever, vaak ook een uitzendbureau, en die afhankelijkheid betreft niet alleen werk, maar ook zorgverzekering en huisvesting.²⁴ Misstanden rondom arbeidsmigratie willen wij, in lijn met de 2^e gewijzigde motie 3014 Berghorst c.s., tegengaan door hier de komende jaren in samenhang met de kaders Een toekomstbestendige economie en Leefbare Steden en Dorpen integraal op in te zetten.²⁵ Vanuit dit kader richt de provinciale rol zich met name in het verbinden en ondersteunen van externe stakeholders die hierin een rol kunnen spelen, bijvoorbeeld op het vlak van integratie, waarbij wij met name kennisdeling en onderlinge samenwerking willen bevorderen.

Wat gaan we doen?

- We dagen onze sociale basisinfrastructuur uit om middels hun jaarplannen nog effectiever en efficiënter in te zetten op de bestrijding van eenzaamheid en de participatie van mensen met een beperking. Deze aangescherpte inzet van deze organisaties maken we onderdeel van een vervolgaanpak eenzaamheid die we samen met gemeenten, zorg- en welzijnsinstellingen en vrijwilligersorganisaties opstellen. Daarbij maken we gebruik van reeds opgedane ervaringen en leggen we de verbinding met de gebiedsgerichte aanpakken uit dit kader en het te ontwikkelen actieplan vrijwilligers. Om deze vervolgaanpak te ontwikkelen organiseren we in 2024 een bijeenkomst met deze partijen;
- We ondersteunen initiatieven die de participatie van groepen Limburgers in de samenleving bevordert, in verbinding met de gebiedsgerichte aanpakken. Daarbij streven we ernaar om minimaal 20 projecten te ondersteunen vanuit burgerparticipatie of burgerinitiatieven;
- We stellen een actieplan vrijwilligers op. Dat wordt in samenhang met het beleidskader Cultuur & Erfgoed opgepakt als het gaat om evenementen en ontmoeting;
- Samen met onze ‘sociale fondsen’ willen wij bijdragen (via Fonds op naam) aan het faciliteren van projecten op het gebied van sociale cohesie;
- Wij laten kwantitatief en kwalitatief onderzoek uitvoeren naar wonen, werken en behoeften van arbeidsmigranten om inzicht te verschaffen in de huisvestings- en integratiebehoefte voor nu en in de nabije toekomst;
- Als het gaat om de huisvesting van arbeidsmigranten heeft de Provincie een regisserende en regulerende rol. Het rapport ‘*Geen tweederangsburgers. Aanbevelingen om misstanden bij arbeidsmigranten in Nederland tegen te gaan*’ van het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten is daarbij het uitgangspunt;
- Mede op basis hiervan werken wij als vervolg op de Visie internationale werknemers van de Stuurgroep Internationale werknemers met gemeenten, werkgeversvertegenwoordigingen aan het tegengaan van misstanden rondom arbeidsmigratie, met aandacht voor het betrekken van (vertegenwoordiging) van arbeidsmigranten.

²³ 2e Gewijzigde motie 2973 Fischer c.s. inzake Vervolg implementatie VN-verdrag Handicap Limburg, 30 juni 2023.

²⁴ Zie: <https://open.overheid.nl/repository/ronl-404846f9-9f80-400f-90c3-0c9a8b0fd036/1/pdf/Geen%20tweederangsburgers-Interactief.pdf>

²⁵ 2e Gewijzigde Motie 3014 Berghorst c.s. inzake Grip op arbeidsmigratie Limburg, 10 november 2023.

6.2.4 Een gezonde Limburger die meer sport en beweegt

We beschouwen sport en bewegen als een basisvoorziening die een positieve bijdrage levert aan de doelstellingen van dit en andere beleidskaders. Denk aan verbetering van fysieke en mentale gezondheid, bevordering van sociale cohesie en het stimuleren van innovatie. We vinden dat sport en beweging voor iedereen toegankelijk, betaalbaar en bereikbaar dient te zijn. Ook voor de mensen waarvoor dit niet vanzelfsprekend is. Toch wijst de praktijk uit dat ondanks de inspanningen van diverse betrokken organisaties, veel Limburgers niet of te weinig bewegen.²⁶ In lijn met de derde gewijzigde motie 3032 Goossen c.s. willen we het belang van sportdeelname als vorm van preventieve gezondheidsbevordering nog sterker benadrukken.²⁷ Daarvoor zetten we de kracht en inspiratie van sport in, om meer Limburgers structureel aan het sporten en bewegen te krijgen, met een focus op jeugd (16+), ouderen en mensen met een beperking. Dat kunnen we niet alleen, maar dat doen we door partijen die met de benodigde kennis, expertise en het netwerk het verschil maken te ondersteunen en hen samen te laten werken. Daarbij willen we onze middelen zo min mogelijk incidenteel of projectmatig, maar zoveel mogelijk duurzaam en programmatisch inzetten. Dit vanuit de overtuiging dat we op die manier de grootste impact kunnen bereiken.

Wat gaan we doen?

- In lijn met de 2^e gewijzigde motie 3028 Van Bijnen c.s. dagen we de sporttakplatforms uit om vanuit hun jaarplannen nog effectiever en efficiënter in te zetten op de bevordering van sport- en beweegdeelname van Limburgers en de overige doelstellingen van dit kader.²⁸ Om de manieren te verkennen waarop de sporttakplatforms hier een rol in kunnen spelen en hoe we hen hierbij kunnen ondersteunen, gaan we in 2024 met hen in gesprek. Gedurende de beleidsperiode wordt binnen de beschikbare (financiële) ruimte de mogelijkheid overwogen om nieuwe sporttakken onderdeel te laten uitmaken van de integrale aanpak van dit kader;
- In samenhang met het beleidskader Cultuur & Erfgoed continueren we onze jaarlijkse financiële bijdrage aan het Jeugdfonds en Volwassenenfonds Sport & Cultuur. Hierdoor maken we samen met gemeenten sport en cultuur voor kinderen uit gezinnen met een kleine beurs toegankelijker. Zie ook 6.2.1;
- In de eerste helft van 2024 evalueren we de taakomschrijving van de steunfunctie en de uitvoering door Sportloket Limburg, met de ambities uit dit beleidskader als vertrekpunt. Medio 2024 vindt er besluitvorming plaats over de rol en positie van de steunfunctie sport alsmede het Sportloket Limburg in de periode tot en met 2027. Door uitvoering van de opdrachtrelatie met Coöperatie Limburg Sport ondersteunen we Limburgse topsporters en talenten. Ongeveer 1.500 sporters krijgen ondersteuning via de Coöperatie Limburg Sport. In 2025 wordt de uitvoering van de opdracht geëvalueerd en vindt besluitvorming plaats over eventuele verlenging van de opdrachtrelatie in 2026 en 2027;
- We werken samen met de Limburgse gemeenten, sportorganisaties en de sporttakplatforms drie regionale sportakkoorden voor de periode 2024-2027 uit, waar we de 2^e gewijzigde motie 3028 Van Bijnen c.s. en de 3^e gewijzigde motie 3032 Goossen c.s. bij betrekken. In deze akkoorden maken we afspraken over onze (aanvullende) inspanningen om meer Limburgers vaker te laten sporten en bewegen. Met specifieke aandacht hebben voor de doelgroepen jongeren (16+), ouderen (waaronder het steunpunt Meer Bewegen voor Ouderen) en mensen met een beperking;

²⁶ Gewijzigde Mededeling portefeuillehouder inzake Voortgangsrapportage Sport 2022 en Perspectiefnotitie Sport en Bewegen 2024-2027, 3 oktober 2023.

²⁷ 3e Gewijzigde Motie 3032 Goossen c.s. inzake Erkenning van het belang van jeugdtrainingen voor de volksgezondheid Limburg, 10 november 2023.

²⁸ 2e Gewijzigde Motie 3028 Van Bijnen c.s. inzake Sporttakplatforms on Tour Limburg, 10 november 2023.

- Via de jaarlijkse werkplannen van de sporttakplatforms ondersteunen we sportevenementen die bijdragen aan het doel om meer Limburgers vaker aan het sporten en bewegen te brengen. Majeure topsportevenementen binnen een sporttak waarvoor er in Limburg een goede, breed toegankelijke, infrastructuur beschikbaar is, ondersteunen we middels een subsidieregeling zelf als Provincie. Voorwaarde is wel dat een activerend breedtesportprogramma onderdeel van het evenement uitmaakt. In samenwerking met het beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen' ondersteunen we in de periode 2024-2027 ook bovenlokale (sport)evenementen via een stimuleringsregeling. Wij zetten in op ondersteuning van minimaal 75 bovenlokale sportevenementen en 12 topsportevenementen met een breedtesportprogramma;
- Door overheden en overige partijen die hierin een rol hebben met elkaar in contact te brengen, vragen we aandacht voor de complexe regelgeving, (veiligheids)eisen en oplopende kosten waarmee organisatoren van evenementen te maken hebben. Daar waar er sprake is van een onnodige belastende regel of werkwijze helpen we deze weg te nemen. Specifieke aandacht hierbij is het 'ontzorgen' van vrijwilligersorganisaties: we leggen dan ook de verbinding met het te ontwikkelen actieplan vrijwilligers.

6.2.5 Experimenten en kansrijke vernieuwingen

Naast het doorzetten van bewezen interventies willen wij ruimte houden voor experimenten en kansrijke vernieuwingen om in te kunnen spelen op de ontwikkelingen en actualiteit, die verband houden met de ambities van dit beleidskader. Enkele thema's waar wij vanuit deze lijn onze inzet verkennen zijn hieronder samengevat.

Wat gaan we doen?

- We nemen het initiatief om een verkenning/onderzoek naar het Limburgse zorglandschap van 2030 uit te voeren. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek gaan we het gesprek met het Ministerie van VWS aan over de wijze waarop we de handelingsperspectieven concreet gestalte kunnen geven als pilot voor een nieuw zorglandschap;
- We verkennen de provinciale rol bij de regionale overlegstructuren die in Limburg worden ontwikkeld vanuit het Integraal Zorgakkoord (IZA), het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en Trendbreuk Zuid-Limburg;
- Wij bieden ruimte aan vernieuwende initiatieven die bijdrage aan de gestelde vijf doelen van dit kader en bezien de consequenties van de uitwerking van een nieuwe Regeerakkoord.

7 Welke dwarsverbanden liggen er met andere kaders?

Dwarsverbanden kader Leefbare Steden en dorpen

- Leefbaarheidsfonds;
- Integrale wijkaanpak (incl. 1 provinciaal aanspreekpunt);
- Dorps- en buurtgerichte aanpakken;
- Gezonde leefomgeving: (groen)voorzieningen, groene schoolpleinen, ontmoetingsplekken, rust/ontspanning, tegengaan hittestress;
- Huisvesting aandachtsgroepen;
- Ruimtelijke inpassing tijdelijk huisvesting arbeidsmigranten (incl. SNF norm).

Dwarsverbanden kader Cultuur & Erfgoed

- Ondersteuning van vrijwilligersinitiatieven en bovenlokale evenementen;
- Ondersteuning van het Jeugdfonds- en Volwassenenfonds Sport en Cultuur;
- Bevorderen van participatie van doelgroepen.

Dwarsverbanden kader Nieuwe Energie en een schoon Leefmilieu

- Verlichten van milieudruk op een wijk of buurt (industrie, lawaai wegverkeer) als onderdeel van brede weging binnen de gebiedsgerichte aanpak;
- Onderzoeken op welke manieren we in overleg met gemeenten kunnen bijdragen aan het terugdringen van energiearmoede binnen de gebiedsgerichte aanpak, om zo ook te werken aan de bestaanszekerheid van de inwoners;
- Indien er een omgevingsfonds wordt ingesteld rondom een grote industriële activiteit of mobiliteitsopgave, zullen koppelkansen met de gebiedsgerichte aanpakken verkend worden.

Dwarsverbanden kader Provincie midden in de samenleving

- Ondernijning i.r.t. sociale veiligheid (voorkomen van ondernijning en extremisme).

Dwarsverbanden kader Een toekomstbestendige economie

- Een toegankelijke arbeidsmarkt (specifiek in kraptesectoren) voor iedereen die kan werken en daartoe in de gelegenheid is (met of zonder ondersteuning);
- Huisvesting arbeidsmigranten in acquisitiebeleid;
- Bevorderen van (arbeidsmarkt-)participatie in relatie tot Leven Lang Ontwikkelen (LLO). Daar waar het NEET-/VSV-jongeren betreft, wordt het onderdeel onderwijs vanuit Een toekomstbestendige economie opgepakt.

8 Organisatie van de uitvoering: slagkracht realiseren en impact maken

De ambities in voorliggend beleidskader komen niet in isolatie tot stand. Steeds meer zijn wij afhankelijk van samenwerkingspartners, omgevingsfactoren en het Rijk. Nagenoeg iedere opgave wordt gekenmerkt door een ingewikkeld samenspel tussen onze ruimtelijk, economische en sociale opgave. Daarnaast zien wij dat het takenpakket van de Provincie groeit. Bovenop de bestaande wettelijke taken en het doorlopend beleid, komen deze nieuwe eigen ambities én vanuit het Rijk aanvullende taken of verzwarende van de wettelijke taak. Bovendien is de aard van de opgaven - onderdeel van de grote transities – aan het veranderen: het vraagt steeds meer een slagvaardige impactgerichte organisatie. Dit vraagt meer dan voorheen een realistische blik op de uitvoerbaarheid van plannen. Scherp samengevat in het jaarverslag van de Raad van State in drie vragen: moet 't, kan 't, werkt 't?. In deze paragraaf als vast onderdeel van de beleidskaders gaan wij hier op in.

8.1 Moet 't? Prioriteitstelling, rol en uitvoeringsniveau

Wij voorzien in de uitvoering van dit beleidskader een aantal specifieke prioritaire opgaven, die wij in de uitvoering en het inrichten van het ambtelijk apparaat voorrang geven. Wij denken hierbij aan een vijf- à tiental wijken waar gebiedsgerichte aanpakken langdurig worden geborgd, Wij focussen op preventieve gezondheidsbevordering en de jeugd met inzet op de duurzame borging van bewezen interventies (denk aan Kansrijke Start, Gezonde Basisschool van de Toekomst en Keigezond Limburg. Naast de vraag waar we voorrang aan verlenen, kan in veel gevallen gevarieerd worden in de manier waarop wij een ambitie uitvoeren. In hoofdstuk 3 is de provinciale rol opvatting omschreven met in paragraaf 6.1 en 6.2 de vertaling van deze rol in concrete acties. Wij maken scherpe keuzes in staand beleid. Dit niet alleen gedreven uit financiële zorgvuldigheid en de taakstelling, maar juist ten gunste van de prioritaire opgaven. Het is niet alleen de provinciale euro die wij maar een keer kunnen inzetten, maar ook de bestuurlijke aandacht én kracht van onze organisatie. Bij de Voorjaarsnota 2024 leggen wij aan u voor wat dit betekent, en welke keuzes wij willen maken.

8.2 Kan 't? Middelen, externe afhankelijkheden en samenwerking

In de financiële paragraaf zijn de beschikbare middelen en cofinancieringskansen beschreven. Deze uitvoering kent een ramingsonzekerheid en een onzekerheid over de mate waarin wij slagen in het verkrijgen van cofinanciering. In het bijzonder voor dit beleidskader betreft het de Rijksbijdrage voor Gezonde Basisschool van de Toekomst, cofinancieringsbijdragen van de samenwerkende partijen binnen de gebiedsgerichte aanpakken die we samen met hen ontwikkelen en programma's als Kansrijke Start en Keigezond Limburg. Tegelijkertijd zijn er altijd externe afhankelijkheden die ook in Limburg doorspelen. Deze liggen vooral op het vlak van armoede. Denk bijvoorbeeld aan de energiecrisis en de gezondheids crisis maar ook het migratievraagstuk. Dit zijn risico's en afhankelijkheden waar een provincie rekening mee dient te houden. Tenslotte zijn wij afhankelijk van de samenwerking met onze partners in de structuren of samenwerkingsverbanden die uiteindelijk publieke waarde voor de Limburger opleveren.

Samenwerking met partners

Vanuit dit kader wordt vraaggericht gewerkt. Deze vraag komt meestal "van onderop", bijvoorbeeld via inwoners, lokale overheden, kennisinstellingen of ondernemers. Wij spreken dan ook van de quattrohelix (naar analogie van de triple helix in de economie). Belangrijke partners voor ons zijn alle Limburgse gemeenten, onze sociale basisinfrastructuur en sociale fondsen, woningcoöperaties, Universiteit Maastricht, Fontys Hogeschool en Hogeschool Zuyd, ROC Gilde en Vista College, GGD Limburg-Noord en GGD Zuid-Limburg. Uiteraard behoren ook de ministeries (VWS, BZK, OCW) tot onze belangrijkste partners.

Lobby naar Rijksoverheid

- Om de GBT-aanpak op lange termijn te kunnen voortzetten en intergenerationele patronen blijvend te kunnen doorbreken is structureel commitment van het Rijk essentieel. Met behulp van provinciale subsidie zijn er al bijna 30 GBT-scholen in Limburg gerealiseerd. Voor de borging van deze scholen en de verdere implementatie van GBT-scholen is het van belang dat er structureel Rijksmiddelen naar Limburg komen. Zo geven we nog meer kinderen de kans om gezonder op te groeien.
- Daarnaast valt er nog veel te winnen door de Rijksregelingen voor jeugdgezondheid op scholen overzichtelijker te maken: dergelijke regelingen zijn namelijk versnipperd over verschillende ministeries, waardoor de uitvoering wordt bemoeilijkt.
- We verkennen samen met onderwijspartijen en betrokken overheidspartijen de eerste resultaten van de uitrol van het concept Rijke Schooldag (opvolging van het programma 'verrijkte en verlengde schooldag') in Limburg en zoeken naar verbindingen met andere reeds lopende aanpakken (zoals GBT en JOGG) in Limburg. Daarbij betrekken wij ook de Rijksinitiatieven rondom 'Gezonde scholen' om te bezien op welke wijze hier synergie is te realiseren.
- We benutten de mogelijkheden van het Nationale Programma Leefbaarheid en Veiligheid als het gaat om de aanpak van de Limburgse aandachtswijken.
- We spelen actief in op de mogelijkheden die de 'town deals' van BZK bieden voor initiatieven van onderop in de Limburgse dorpen en buurten.
- We benutten de mogelijkheden van de Regio Deals om de aanpak van wijken te versnellen.
- We blijven de ontwikkelingen rondom de voorgenomen nieuwe Sportwet actief volgen. Daarin wordt (door een volgend Kabinet) de verantwoordelijkheid voor overheden vastgelegd. Ook moet de nieuwe wetgeving de oprichting ondersteunen van een onafhankelijk Centrum Veilige Sport Nederland.

8.3 Werkt 't?

Strategie of beleid is zo sterk of zo zwak als haar uitvoering. Als het gaat om het realiseren van de benoemde speerpunten zijn we in grote mate afhankelijk van de samenwerking met gemeenten, onze sociale basisinfrastructuur en overige partners. We kunnen als Provincie niet alles afdwingen. Daarom koersen we op een sterkere en duurzame samenwerking met de Rijksoverheid. Dit uit zich bijvoorbeeld in het aanhalen van de contacten met de ministeries VWS en OCW op dossiers als Kansrijke Start en de Gezonde Basisschool van de Toekomst. Structurele financiering van het concept Gezonde Basisschool van de Toekomst blijft voor ons een lobby speerpunt.

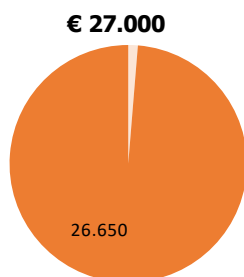
In de doelenboom in paragraaf 4 zijn de grote ambities en onze geplande acties vermeld. Het is goed om te vermelden dat wij ons ervan bewust zijn dat de provinciale bijdrage niet direct of moeilijk herleidbaar is binnen de effecten die wij beogen. De maatschappelijke opgave en daaraan ten grondslag liggende problematieken zijn zo complex en samenhangend dat er geen pasklare oplossing voor is. De aanpak van Trendbreuk Zuid-Limburg, waar een lange termijndoelstelling (2030) wordt gehanteerd, onderstreept dit. Door langdurig te investeren, duurzame samenwerkingen aan te gaan en te focussen op preventie en de jeugd, zijn we ervan overtuigd dat we in ieder geval stappen in de goede richting zetten.

De gebiedsgerichte aanpak is het belangrijkste nieuwe accent in dit kader. We geven zo ruimte aan lokale behoeften, waar we integraal (zowel intern als met externe partijen) aan tegemoet zullen komen. Deze nieuwe benadering vergt opnieuw uitbreiding van onze capaciteit en expertise, waarbij we mogelijk ook externe hulp nodig hebben. Ook hier past een realistisch verwachtingspatroon: het idee dat de gebiedsgerichte opgaven in vier jaar tijd hun vruchten allemaal zullen afwerpen is niet reëel.

9 Financiën

Programma 2 Samenleven en Bestaanszekerheid (exclusief overboekingsvoorstellen)

Programmareserve Sociale Agenda

	2024	2025	2026	2027
<i>Inkomsten</i>				
2.2.1. Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	€ 694	€ 470	€ -	€ -
Geraamde inkomsten programma	€ 694	€ 470	€ -	€ -
<i>Uitgaven</i>				
2.1.1. Sociale Agenda	€ -9.297	€ -8.795	€ -8.792	€ -8.789
2.2.1. Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	€ -878	€ -653	€ -183	€ -182
2.3.1. Sport en bewegen	€ -4.717	€ -4.365	€ -4.364	€ -4.362
Geraamde uitgaven programma	€ -14.892	€ -13.812	€ -13.339	€ -13.333
<i>Programmareserve</i>				
Vorming Programmareserve Sociale Agenda	€ -27.000	€ -	€ -	€ -
Inzet Programmareserve Sociale Agenda	€ 350	€ -	€ -	€ -
Mutaties Programmareserve Sociale Agenda	€ -26.650	€ -	€ -	€ -
Resultaat Programma	€ -40.847	€ -13.343	€ -13.339	€ -13.333

Voor de komende periode investeren wij € 82 mln. in het kader Samen leven en bestaanszekerheid voor de periode 2024-2027. Deze investeringen zijn als volgt opgebouwd:

- € 27 mln. aan beschikbare intensiveringsmiddelen voor periode 2024-2027 (Restant Programmareserve). Om dit restant in te zetten is een nieuw PS-besluit nodig;
- € 37 mln. aan structurele middelen in de meerjarenbegroting 2024-2027 voor de maatschappelijke basisinfrastructuur;
- € 10 mln. aan structurele middelen voor de periode 2024-2027 voor de Limburgse sporttakplatforms conform afspraak in het coalitieakkoord en besloten in de begroting 2024;
- € 8 mln. aan overige middelen voor de periode 2024-2027 bestaande uit € 6,5 mln. personeelslasten en € 1,5 mln. aflopend beleid vorige collegeperiode.

Deze financiële begroting, zoals deze reeds is vastgesteld in de Programmabegroting 2024, leidt tot een tekort in het begrotingsresultaat. Dit tekort wordt gedekt uit de algemene dekkingsmiddelen, zoals bijvoorbeeld de algemene uitkering provinciefonds en opcenten Motorrijtuigenbelasting.

9.1 Bestaande middelen

De cijfers in de financiële tabel tonen alle middelen beschikbaar voor dit kader, en vallen dus onder mandaat GS. Dit mandaat heeft u voor bestaande middelen reeds gegeven bij het vaststellen van de programmabegroting 2024. De structurele middelen (€ 47 mln. voor periode 2024-2027) worden met name ingezet voor:

- Burgerkracht Limburg (€ 2,76 mln. in 2024 en vanaf 2025 € 2,41 mln. per jaar);
- Cubiss Limburg (€ 1,55 mln. per jaar);
- Maatschappelijke organisaties (€ 3,41 mln. per jaar);
- Ondersteuningsstructuur Sport (€ 1,23 mln. per jaar);
- Sporttakplatforms (€ 2,50 mln. per jaar).

9.2 Eerste indicatieve verdeling van de programmareserve

Voor de uitvoering van het beleidskader 'Samen Leven en Bestaanszekerheid 2024-2027' is in het Coalitieakkoord 2023-2027 € 27 mln. gealloceerd in de 'Programmareserve Sociale Agenda'. Het uitvoeringsprogramma kent – drie 3 lijnen. In de onderstaande tabel vindt u een eerste indicatieve verdeling van deze € 27 mln. over de drie lijnen heen.

Wat gaan we investeren in de periode 2024-2027		Totaal
2.1 Sociale Agenda		€ 10.800
Het terugdringen van armoede en laaggeletterdheid	€ 4.000	
Een jeugd die veilig, kansrijk en gezond opgroeit	€ 4.000	
Het vergroten van de sociale cohesie en verminderen van eenzaamheid	€ 1.400	
Experimenten en kansrijke vernieuwingen	€ 1.400	
2.2. Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen		€ 15.000
Integrale aanpakken in Limburgse aandachtswijken		
Dorps- en buurtgerichte aanpakken (dorpendeals)		
2.3 Een gezonde Limburger die meer sport en beweegt		€ 1.200
Totaal		€ 27.000

De genoemde bedragen zijn **indicatieve** bedragen en kunnen meer gezien worden als richting gevend voor de uitvoering van dit programma. Derhalve worden deze nu nog niet vrijgegeven en vragen een separaat besluit. Dit is in de lijn met de financiële verordening. U neemt dit besluit als onderdeel van de reguliere P&C momenten rond de Voorjaarsnota, Najaarsnota en de Programmabegroting. Daar waar mogelijk hebben wij wel een doorkijk gegeven over de inzet van deze middelen.

In deze lijn vragen wij u straks in het definitieve Statenvoorstel bij het kader Samenleven en Bestaanszekerheid wel reeds in te stemmen met het beschikbaar stellen van de volgende middelen die voorzien zijn in 2024 uit de Programmareserve:

- Stimuleringsregeling Bovenlokale Evenementen: € 100.000 (uit budget 2.3, lijn 4);
- Subsidieregeling Topsportevenementen: € 250.000 (uit budget 2.3, lijn 4).

Na afscheuring van deze middelen van totaal € 350.000 uit de programmareserve resteert er nog een bedrag van € 26,65 mln.

9.3 Cofinanciering, funding en bijdragen van partners

Deze uitvoering kent een ramingsonzekerheid en een onzekerheid over de mate waarin wij slagen in het verkrijgen van cofinanciering. In het bijzonder voor dit beleidskader betreft het de Rijksbijdrage voor Gezonde Basisschool van de Toekomst, cofinancieringsbijdragen van de samenwerkende partijen binnen de gebiedsgerichte aanpakken die we samen met hen ontwikkelen en programma's als Kansrijke Start en Keigezond Limburg. We ontwikkelen een funding strategie in samenhang met de andere kaders en koppelen ook onze lobbyinzet aan.

10 Voortgang, monitoring en besturing

In de bijlage is de doelenboom voor dit kader opgenomen. Deze doelen en indicatoren zullen na vaststelling van dit kader verwerkt worden via de Voorjaarsnota 2024 naar de nieuwe begroting voor 2025. Daarmee kan er per kader periodiek in het ritme van de Planning & Control cyclus ook gerapporteerd worden over de voortgang via de Jaarstukken en Najaarsnota en tevens gepland en bijgestuurd worden via de Voorjaarsnota en Begroting. Dat zijn tevens de momenten voor Provinciale Staten om de jaarlijkse activiteiten en voortgang te volgen. Voor meer gedetailleerde uitwerkingen of actualiteiten (bijvoorbeeld ten aanzien van de diverse actieplannen of vervolgaanpakken die worden ontwikkeld) worden via mededelingen portefeuillehouder uw Staten voorzien van de actieve informatieplicht.

Wat merkt de Limburger ervan?

Tenslotte vertellen rapportages en resultaten van doelbereik slechts een deel van het verhaal. Maar het verhaal vertelt door de Limburgers of partners die onze ambities in de dagelijkse praktijk brengen is minstens zo belangrijk. Wij hechten aan deze wijze van 'storytelling' omdat zo onze interventies, projecten of maatschappelijke organisatie meer voor u gaan leven. Het verhaal vertelt door mensen uit de praktijk is krachtiger dan welke rapportage dan ook. Daarmee willen wij ook in onze communicatieve aanpak veel meer werk gaan maken van verhalen van betrokkenen. Op deze manier geven we ook invulling aan een stuk kwalitatieve verantwoording van onze investeringen. Graag willen wij dan ook uw Staten periodiek op de hoogte brengen van de ontwikkelingen door veldbezoeken te organiseren vanuit het kader Samen Leven en Bestaanszekerheid. U zult vanuit een breed en gevarieerd samengesteld programma bijgepraat worden over die ene kernvraag: 'Wat merkt de Limburger er nu van?' De eerdere werkbezoeken die u reeds heeft afgelegd onder de noemer PS on Tour (bijvoorbeeld aan Vie Kerkrade, de wijk Vastenavondkamp in Venlo en de Donderberg in Roermond) zijn daar een goed voorbeeld van. Wij willen graag deze praktijkervaringen en werkbezoeken continueren om u ook op deze manier de voortgang te laten 'proeven'. We zijn voornemens daarbij zoveel mogelijk de verbinding te leggen met de gebiedsgerichte aanpakken die we gaan ontwikkelen.

Effectmeting

In de afgelopen jaren hebben wij door middel van twee integrale (vervolg)effectmetingen in beeld gebracht hoe de Limburgse situatie ervoor staat in vergelijking met Nederland en andere provincies en regio's. Op basis van deze effectmeting ontstond inzicht in patronen en trends over de tijd kenmerkend voor Limburg, die als grondlegger dienden voor beleidsmatige keuzes. Om trends gedurende de tijd voor de gehele set aan indicatoren in kaart te brengen en uitspraken te kunnen doen over trendbreuken zijn vervolgmetingen noodzakelijk. In 2025 laten wij daarom opnieuw een integrale effectmeting uitvoeren, op het kompas van de Sociale Agenda (jeugd, onderwijs, (arbeids-)participatie, gezondheid en sociaal kapitaal). We verkennen daarbij de mogelijkheden om waardevolle andere indicatoren aan deze effectmeting toe te voegen en deze meting te verbinden aan de gebiedsgerichte aanpakken die we vanuit dit kader ontwikkelen. De onderzoeksopzet van deze vervolgmeting zal samen met Provinciale Staten worden opgesteld.

Bijlagen

Doelenboom

Samen leven en bestaanszekerheid

Zo werken wij aan maatschappelijke impact

Gedurende deze collegeperiode is het onze inzet om als provincie concrete toegevoegde waarde te bieden en (meetbare) maatschappelijke impact te realiseren. We hebben gekozen om de gestelde maatschappelijke opgave, doelen, resultaten en activiteiten langs vier niveaus in kaart te brengen via een uniforme opzet in alle beleidskaders (de doelenboom). Door in de doelenboom de gewenste 'maatschappelijke impact' als vertrekpunt te nemen, is hij richtinggevend voor onze provinciale bijdrage. Tevens is de doelenboom een instrument om de voortgang en bereikte resultaten van het beleidskader te volgen. Hierbij zijn we ons ervan bewust dat niet alles binnen de directe of indirecte provinciale invloedssfeer ligt en we vaak slechts een bijdrage kunnen leveren aan het hoogst gestelde doel.

Resultaten volgen wordt pas mogelijk wanneer er zowel kwantitatief als ook kwalitatief gemonitord wordt op het behalen van de in de doelenboom opgenomen output, outcome en impact. We zullen dan ook indicatoren formuleren en deze met zorgvuldigheid verwerken in de P&C-cyclus. Hiermee is meteen de basis gelegd voor monitoring van de voortgang van de acht beleidskaders. Hiertoe komen we in de Voorjaarsnota 2024 met een concreet voorstel. Hiernaast zal er voor een aantal beleidskaders gedurende de komende collegeperiode gewerkt worden aan het ontwikkelen van nieuwe indicatoren, omdat de huidige beschikbare indicatoren ontoereikend zijn.

Impact

De maatschappelijke opgave. Een trendmatige lange-termijn ontwikkeling die niet direct beïnvloedbaar is door provinciaal beleid.

Outcome

De doelstellingen waar we ons de komende periode op richten. Dit zijn doelen waar meerdere partners aan bijdragen.

Output

Resultaten die de Provincie (zelf of samen met anderen) de komende periode oplevert.

Activiteiten

Provinciale acties en interventies die verricht zijn om bij te dragen aan de gestelde resultaten.

Thema's:

Terugdringen van armoede en laaggeletterdheid

Jeugd die veilig, kansrijk en gezond opgroeit

Vergroten van de sociale cohesie en gemeenschapszin

Een gezonde Limburger door meer bewegen en sporten

Limburgse wijken en dorpen zijn leefbaarder en veiliger

